

M. González González (2008): “O novo dicionario da Real Academia Galega”, en E. González Seoane / A. Santamarina / X. Varela Barreiro (eds.): *A lexicografía galega moderna: recursos e perspectivas*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, 257-287.

A bibliografía que aparece ao final do traballo pertence ao conxunto da obra na que este foi publicado.

You are free to copy, distribute and transmit the work under the following conditions:

- **Attribution** — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Non commercial** — You may not use this work for commercial purposes.

O NOVO DICCIONARIO DA REAL ACADEMIA GALEGA

Manuel González González

Real Academia Galega / Universidade de Santiago de Compostela

1. INTRODUCCIÓN

Cando en 1905 a Asociación Iniciadora y Protectora de la Academia Gallega de La Habana impulsou a creación da RAG, encomendoulle como unha das principais tarefas a de realizar o dicionario da lingua galega. Neste momento xa se coñecían algúns dicionarios do galego, todos eles de carácter bilingüe, que no fondo tiñan sempre como punto de referencia o castelán. Pero nin o dicionario de F. J. Rodríguez (1863), nin o de Cuveiro (1876), nin o de Valladares (1884) podían considerarse obras de referencia nin sequera cos criterios lexicográficos pouco esixentes da época, aínda que hai que recoñecer que a obra de Valladares supuxo un adianto considerable con respecto ás dúas anteriores. En realidade, no único aspecto en que os lexicógrafos do XIX superaron o labor realizado no XVIII polos seus antecesores Sarmiento e Sobreira, foi en darlles ás súas obras un formato máis próximo ao que hoxe consideramos un dicionario. Coa vontade de dar un paso cualitativo dentro da lexicografía galega comezaron os traballos do *Diccionario* da RAG cun fervor realmente admirable. Para a súa realización pediuse a colaboración de todos os académicos da institución e daquelas persoas que naquel momento estaban en posesión dalgunha recolla léxica galega ou con ganas de levala a cabo. Desde aquela houbo diversas contribucións importantes no campo da lexicografía galega, que non é este o momento de examinar nin de valorar. Foi no 1990 cando se deron os pasos máis firmes no aspecto metodolóxico na lexicografía monolingüe, coa publicación por parte do Instituto da Lingua Galega e a Real Academia Galega do *Diccionario da lingua galega* (ILG/RAG 1990), Aínda que contaba só con 12.000 entradas, supuxo un avance decisivo en aspectos metodolóxicos tan importantes como:

(a) o coidado na redacción das definicións, que se realizan facendo uso unicamente das palabras que figuran como entradas no propio dicionario, e que evitan en todo momento a circularidade, tan frecuente nalgúns traballos lexicográficos;

(b) a precisión nas indicacións categoriais, particularmente nos verbos, que se traduce non só nas anotacións de tipo gramatical, senón tamén na propia organización das definicións;

(c) a incorporación de exemplos a cada unha das acepcións recollidas;

(d) a indicación para cada unha das acepcións dos sinónimos, antónimos e palabras próximas semanticamente.

Probablemente a obra máis fiable e máis acabada de toda a historia da lexicografía galega, pese ao número relativamente reducido de entradas, xa que unicamente conta con 25.000 lemas, sexa o *DRAG* (1997). É un dicionario de uso, pero coa restrición do seu carácter normativo, o que explica que un número considerable de palabras empregadas habitualmente no galego non aparezan recollidas, por seren voces espurias innecesarias ou por teren un marcado carácter dialectal. Aínda así, pola alta frecuencia de uso que presentan, dáselles cabida a algunhas destas palabras non recomendables, pero van sempre precedidas dun asterisco, e desde elas remítese para a forma galega considerada máis correcta.

O carácter máis novidoso desta obra é a sistematicidade e modernidade da técnica lexicográfica na microestrutura das entradas. Cada artigo presenta unha información estruturada de tipo fonético (cando é pertinente), gramatical, léxico, nivel de lingua, ámbito de especialidade, etc. A incorporación do principio lexicográfico de que toda definición debe poder substituír o termo definido nun contexto dado levou a preocuparse de que a perífrase da definición teña unha forma tal que poida desempeñar a función sintáctica propia da palabra definida, así como á separación entre o núcleo e o contorno da definición. É esta a primeira obra de lexicografía galega en que se segue este principio de maneira sistemática. Cada unha das acepcións leva un ou varios exemplos de uso que, amais de proporcionar ao usuario un modelo de utilización concreta da palabra dentro dun enunciado, actúa tamén de elemento de contraste para someter a proba a corrección e adecuación da definición. Na selección de exemplos tívose especial coidado por evitar o clasismo, o sexismo e, en xeral, a transmisión de ideas non acordes cos principios de igualdade de todos os seres humanos, de convivencia democrática e de respecto pola natureza. O mesmo ca no dicionario de 1990, tamén neste se indica para cada acepción os sinónimos, antónimos e outros termos que presentan

unha estreita afinidade semántica. Cada artigo cérrase coas locucións, frases feitas e modismos nos que aparece o lema da entrada como palabra base¹. Neste momento a Real Academia Galega está traballando nun novo dicionario das mesmas características técnicas ca o anterior, pero de 50.000 entradas, e del é do que imos falar.

2. O DRAG, DICCIONARIO NORMATIVO

Vimos xa que o primeiro encargo que se lle fixo á RAG foi a elaboración dun dicionario da lingua galega, que recolla a riqueza léxica da nosa lingua, aínda en boa parte non recompilada, pero tamén que sirva de orientación para a súa escrita. O *DRAG* debe ser, pois, un dicionario de lingua, no que se atope aquela parte do léxico que é común á maior parte dos falantes e que estes utilizan nas súas interrelacións habituais, pero tamén un dicionario normativo ao que o usuario poida acudir para saber se a forma, o contido, ou as características gramaticais dunha determinada voz pertencen ao que se considera bo galego ou non. Debe ser, pois, un dicionario que oriente sobre o uso correcto:

- (a) na forma das palabras, tanto na súa vertente escrita (se unha palabra se escribe con *b* ou *v*, con *h* ou sen *h*, etc.), como na súa vertente oral (se unha palabra se pronuncia con *e* aberto ou pechado, con *s* ou con *x*, etc.). Por iso debe advertir, nos casos en que un grafema poida representar máis dun fonema, a cal dos fonemas representa en cada caso concreto;
- (b) nos significados;
- (c) nas características morfosintácticas;
- (d) no rexistro.

3. AS FONTES PARA A ELABORACIÓN DO DRAG

Os primeiros dicionarios da lingua galega foron realizados por afeccionados que pacientemente ían apuntando as palabras que escoitaban no seu lugar de nacemento, no lugar onde vivían ou nos lugares que visitaban. Nalgúns casos incorporaron algúns datos extraídos de textos escritos, literarios ou non, pero en todo caso non se baseaban nun conxunto de textos orais ou escritos que puidesen ser considerados como represen-

1. Para a análise máis polo miúdo das características desta obra pode verse González González (1996).

tativos do conxunto da realidade lingüística dun determinado momento. Hoxe non se entende a elaboración dun dicionario de lingua sen un corpus que lle sirva de base.

A información do *DRAG* está elaborada a partir de tres tipos principais de fontes:

- (a) Obras lexicográficas anteriores (dicionarios, vocabularios, léxicos...);
- (b) Corpus representativo da lingua escrita do galego moderno;
- (c) Corpus representativo da lingua oral do galego actual.

3.1. *Os dicionarios e obras lexicográficas anteriores*

Pódese dicir que dalgunha maneira o *DRAG* é debedor de todas cantas obras lexicográficas foron realizadas con anterioridade á súa elaboración, porque todas elas foron tidas en conta, mesmo en moitos casos para rexeitar a súa información. Pero permítaseme sinalar algunhas das obras históricas máis significativas: toda a información léxica contida nas obras de Sarmiento (1970, 1973, 1975, 1986, 1999) e de Sobreira (cfr. Pensado 1974), a *Traducción de algunas voces, frases y locuciones gallegas, especialmente de agricultura al castellano* atribuída a Reguera y Pardiñas (1840-1858), os dicionarios e vocabularios de F. J. Rodríguez (1863), Juan Manuel Pintos (1865), Juan Cuveiro Piñol (1876), Marcial Valladares (1884) (cos suplementos de 1896 a 1902), Francisco Porto Rey (1900-1908), Leiras Pulpeiro (ca. 1906) (cfr. Pérez Pascual / Tato García 1986), Payzal (cfr. Ferreiro 1994), *DRAG* (1913-1928), X. F. Filgueira Valverde et alii (1926), Leandro Carré Alvarellos (1928-1931), Acevedo y Huelves / Fernández y Fernández (1932), Aníbal Otero (1949-1977, 1967, 1977), Eladio Rodríguez (1958-1961) (co apéndice), Franco Grande (1968), Ríos Panisse (1977, 1983), Elixio Rivas (1978, 1988, 1996, 1997a, 1997b, 1997c, 1998a, 1998b, 2003), Constantino García González (1974, 1985), Francisco Romero Lema (2000), etc.

Hoxe, a maioría destas obras están recollidas no *Diccionario de dicionarios* (Santamarina 2003b), que nos últimos anos nos facilitou moito o traballo, xa que permite unha consulta moito máis cómoda da información sobre unha palabra nos distintos dicionarios, facilita o seguimento histórico das voces nas obras lexicográficas (copias, malas lecturas, malas interpretacións...), e supón un aforro de tempo importantísimo para a consulta das fontes lexicográficas que incorpora.

3.2. O Tesouro Lexicográfico da Lingua Galega

O *Tesouro Lexicográfico da Lingua Galega* é un amplo conxunto de fichas léxicas con voces recollidas especialmente da lingua oral, posto en marcha a finais dos anos sesenta por Constantino García no Departamento de Filoloxía Románica da Universidade de Santiago, e que despois, cando se creou o Instituto da Lingua Galega, pasou a esta institución. Este ficheiro contén voces procedentes de:

- (a) teses de doutoramento e memorias de licenciatura realizadas sobre falas de distintos puntos de Galicia ou ben sobre elementos da cultura material ou espiritual de Galicia;
- (b) enquisas realizadas por alumnos das materias que impartía o Departamento de Filoloxía Románica e por outros colaboradores que achegaban información máis ou menos ocasional;
- (c) gravacións de textos orais.

Como cabería esperar pola formación dos seus recolectores, esta información non ofrece toda o mesmo nivel de fiabilidade. Non teñen o mesmo valor os datos proporcionados por un doutor, especialista en lingüística, que os achegados por un alumno ou por un afeccionado que, aínda poñendo toda a súa mellor vontade, non sempre posúen a formación académica suficiente para transmitir con precisión aquilo que escoitaron ou coidaron escoitar. Esta é a razón que levou a clasificar a información do ficheiro en tres tipos de fichas, de distintas cores, segundo o nivel de confianza que ofrecen:

- (a) a información procedente de teses ou memorias de licenciatura ou de traballos contrastados cientificamente recóllese en fichas de cor branca;
- (b) a procedente de enquisas de alumnos ou colaboradores, en fichas de cor amarela;
- (c) a información procedente da transcripción de gravacións de textos orais, en fichas de cor azul.

O soporte desta información en fichas de papel limita o seu aproveitamento. Sería moi difícil, por exemplo, coñecer todos os sinónimos que aparecen para *bidueiro*, porque esixiría percorrer todas as fichas contidas en cada un dos centos de caixóns que integran o ficheiro. Por iso se intentou a informatización deste ficheiro nunha base de datos con nove campos:

- (a) forma dialectal
- (b) forma normativa
- (c) equivalencia en castelán
- (d) categoría gramatical
- (e) campo nocional
- (f) exemplo
- (g) lugar de recollida
- (h) notas
- (i) fonte

Para o campo nocional, deseñouse un modelo no que o universo se estrutura en dez campos; cada un destes subdivídese noutros dez, e cada un destes de novo noutros dez, etc.:

- 1. Ceo e atmosfera
- 2. Terra
- 3. Plantas
 - 3.1. A vida vexetal en xeral
 - 3.2. Árbores
 - 3.2.1. Xeneralidades
 - 3.2.2. Árbores madeirables
 - 3.2.3. Árbores froiteiras
- etc.

3.3. *O Tesouro Informatizado da Lingua Galega (TILG)*

É unha base de datos do léxico contido nun corpus do galego moderno. Trátase dun proxecto dirixido por Antón Santamarina, no Instituto da Lingua Galega, cunha finalidade principalmente lexicográfica. Contén ao redor de 11 millóns de rexistros, e abrangue o ámbito temporal comprendido entre o ano 1671 e a actualidade.

O corpus está integrado por:

- textos literarios
- textos xornalísticos
- textos de carácter técnico e científico
- textos de literatura oral
- textos orais sen carácter literario

Coa finalidade de facilitar o seu tratamento, os textos foron sometidos a un proceso de normalización e uniformización ortográfica. Por exemplo:

(a) Reducíronse a *nh* as diversas formas para representar a consoante nasal velar en posición intervocálica: *unha, un-a, un-ha, umha* > *unha*;

(b) Regularizouse o uso de *b* e *v*, segundo os criterios ortográficos do galego actual: *avó, abó* > *avó*;

(c) Regularizouse o emprego de *h*, segundo a ortografía vixente na actualidade: *hoso, óso* > *óso*;

(d) Modificouse o uso do acento gráfico seguindo os criterios de acentuación das normas ortográficas actuais: *cantéi, cantei* > *cantei*; *pèrtega, pértega* > *pértega*.

O proceso de regularización do texto facilita o traballo de lematización, pero ten dous inconvenientes de certa importancia: non permite facer un seguimento da evolución da ortografía a través dos textos que contén, e esixe ter que acudir sistematicamente ás fontes para comprobar a ortografía cando se quere facer unha cita textual.

Esta base de datos ofrécenos para calquera voz as concordancias, o seu lema e a categoría gramatical á que pertence.

3.4. *Corpus de Referencia do Galego Actual (CORGA)*

O *Corpus de Referencia do Galego Actual* foi elaborado no Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, e está dirixido por Guillermo Rojo.

O *CORGA* contén unha colección de documentos en formato electrónico, na que están representados os diferentes tipos de textos da lingua galega actual. Abrangue o ámbito cronolóxico comprendido entre o ano 1975 e a actualidade. Trátase, pois, dun corpus referido exclusivamente ao galego actual ou recente.

É un corpus que pretende ser equilibrado, con representación proporcional de textos de distintos xéneros, de distintas áreas temáticas e de distintos anos. As grandes áreas temáticas en que se clasifican os textos son:

- Economía e política
- Cultura e artes
- Ciencias sociais
- Ciencia e tecnoloxía

- Ficción
- Outros

Na constitución temática do corpus tiveronse en conta non só as áreas temáticas, senón tamén as subáreas. Por exemplo, na área temática “Economía e política”, están representadas as subáreas de:

- Política
- Desenvolvemento e infraestruturas
- Emprego, traballo, industria
- Sector servizos
- Explotación primaria
- Economía, facenda, bolsa
- Ordenación sanitaria
- Xustiza, lexislación, dereito
- Asuntos sociais
- Ordenación académica

As buscas e concordancias pódense realizar sobre o conxunto do corpus, ou ben restrinxilas a unha ou varias áreas temáticas. O usuario pode seleccionar tamén o período cronolóxico que sexa do seu interese:

- 1975-1979
- 1980-1984
- 1985-1989
- 1990-1994
- 1995-1999
- 2000-2004

Deste corpus existen dúas versións en liña. A primeira contén 17.5 millóns de formas, e está dispoñible no enderezo <http://corpus.cirp.es/corga>. A segunda, sobre a que aínda se está a traballar, contén neste momento 13.3 millóns de formas, e está dispoñible no enderezo <http://corpus.cirp.es/corgaxml>².

A segunda versión en .xml creouse para posibilitar un sistema de recuperación de información máis flexible e efectivo, e obrigou a unha codificación e deseño dunha estrutura formal que dea conta da disposición

2. No momento da publicación o volume de formas incrementouse xa notablemente. A situación actual pódese consultar na páxina do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades (www.cirp.es).

interna característica de cada un dos grandes tipos de textos (xornalísticos, ensaio, novela...).

Estase ultimando unha ferramenta de análise gramatical automática e de desambiguación, que permitirá a lematización automática, a actualización da base cun custo económico baixo, e buscas secuenciais por categorías (por exemplo, verbo *tirar* + preposición).

3.5. *O Atlas Lingüístico Galego (ALGa)*

O *Atlas Lingüístico Galego* proporciona valiosísima información sobre a realidade léxica do galego actual, co valor engadido de que permite a súa localización xeográfica e examinar a extensión no territorio dunha voz cun significado determinado.

Neste momento lévanse publicados 5 volumes desta obra, pero para o *DRAG* fixéronse tamén con frecuencia consultas sobre os cadernos para documentar determinados significados de voces populares.

3.6. *O Arquivo do Galego Oral*

Outra fonte de procedencia oral con certo interese para o *DRAG* é o *Arquivo do Galego Oral*, proxecto dirixido por Francisco Fernández Rei, no ILG, e que contén gravacións de máis de 2.000 puntos de todo o territorio de fala galega. Neste momento aínda non está transcrito todo o material contido nas gravacións.

Aínda que a súa finalidade non é puramente lexicográfica, as súas concordancias son utilísimas para coñecer o uso das palabras, para examinar os contextos de utilización e para ver o seu valor real.

3.7. *O Tesouro Fraseolóxico Galego (TFG)*

Nos dicionarios actuais, cada vez se lle ofrece maior importancia á fraseoloxía, e para atender este aspecto resultou de axuda inestimable o proxecto, dirixido por Xesús Ferro Ruibal no Centro Ramón Piñeiro, que leva por título *Tesouro Fraseolóxico Galego*.

O *TFG* sobrepasa neste momento as trescentas mil entradas, con datos que van desde mediados do século XVIII ata hoxe, pero con predominio dos correspondentes aos últimos oitenta anos.

Por seren os fraseoloxismos unidades cunha estrutura máis ou menos fixada, cun significado que, na maior parte dos casos, non é a suma dos significados das palabras que as integran, enténdese facilmente que cada

vez se lles dea unha maior importancia nos dicionarios modernos. Tense dito moitas veces que non se coñece en profundidade unha lingua ata que non se coñecen ben os seus fraseoloxismos. Pero, ademais, así como no léxico dunha lingua se reflicte dalgunha maneira a historia e as experiencias dos pobos, a fraseoloxía revélanos por veces dun xeito moi transparente a maneira particular de ver a realidade de cada sociedade ou de cada cultura.

4. A MACROESTRUTURA DO *DRAG*

4.1. *As entradas*

O Dicionario da Real Academia Galega contén ao redor de cincuenta mil artigos lexicográficos, e as súas entradas están baseadas no *Vocabulario ortográfico da lingua galega (VOLG)*, con algúns engadidos:

- (a) Considerouse conveniente completar algunha familia de palabras que no *VOLG* aparecía unicamente cos seus membros máis relevantes.
- (b) Introducíronse algunhas voces non incluídas no *VOLG*, xeralmente pertencentes a linguas de especialidade, pero que presentan certo uso.
- (c) Completouse algunha serie de palabras que constitúen un conxunto completo claramente delimitado, e que por algunha razón quedou incompleta no *VOLG*.

O *VOLG* é unha proposta de vocabulario normalizado da lingua galega. A primeira edición provisoria saíu no ano 1990, en edición non venal, e a primeira edición oficial é do ano 2004. Actualmente pódese consultar na páxina da RAG a versión en liña deste vocabulario (www.realacademia-galega.org). Esta versión en liña presenta xa algunhas correccións e novidades con respecto á editada en papel. A realización desta proposta de vocabulario normalizado da lingua galega esixiu realizar unha selección de formas dialectais dentro do propio galego, levar a cabo unha depuración de castelanismos e de voces espurias innecesarias, facer unha proposta de ortografía, acentuación e morfoloxía correctas, e, en certa medida, afrontar tamén o problema de actualización e modernización do léxico.

Foi necesario, en primeiro lugar, facer unha selección de formas dialectais. Por poñer un exemplo que sexa claramente comprensible, para designar a árbore *betulla*, de entre un gran número de formas existentes (*bidueiro*, *bedueiro*, *bidoeiro*, *bidoeira*, *budueira*, *abedoeira*, *abedueiro...*, *bedugo*, *bedulo*,

dulo, bídalo, bido, budio...) foi necesario escoller unha delas, neste caso *bi-dueiro*, para a norma estándar. Evidentemente, as escollas non poden ser feitas de xeito arbitrario, senón seguindo unha serie de criterios da maneira máis coherente posible. Os principais criterios seguidos no *VOLG* para a selección dialectal foron: a autenticidade da forma, a extensión xeográfica, a tradición literaria e a coherencia interna dentro da mesma familia.

O *VOLG* significou un avance extraordinario tamén na depuración de castelanismos e voces espurias innecesarias. O préstamo lingüístico pode ser necesario en certos casos, cando designa unha realidade nova, pero debe evitarse que unha voz foránea retire da circulación outra galega que designe o mesmo concepto. Por iso se excluíron castelanismos moi introducidos, como por exemplo *abonar*, para restituír no seu lugar a forma patrimonial galega *aboar*; ou lusismos con certa implantación literaria, como *aceitona*, *anceio* ou *saudade*, para darlles prioridade ás voces propiamente galegas *oliva*, *ansia* ou *devezo*, e *soidade*.

O *VOLG* é unha proposta de ortografía correcta para a lingua galega. Na tradición escrita do galego moderno existen tendencias gráficas alleas á historia e á evolución da propia lingua. Son frecuentes grafías debedoras do castelán como **acibro*, **trebo*, **barrer*, e hai grafías que só se explican baixo a influencia do portugués, como por exemplo **povo*. Todas elas foron restituídas á forma ortográfica máis acorde cos criterios gráficos do galego: *acivro*, *trevo*, *varrer*, *pobo*.

A presión do castelán, e a penetración dun gran número de cultismos a través desta lingua, introduciu nos falantes galegos un alto número de acentuacións antietimolóxicas, que foi necesario corrixir na proposta normativa do léxico galego: fronte ás realizacións populares, introducidas a través do castelán, do tipo **ósmose*, **diócese*, **atmósfera*, **isobara*, **fotolise*, **monolito...*, propuxéronse as formas con acentuación máis etimolóxica *osmose*, *diocese*, *atmosfera*, *isóbara*, *fotólise*, *monólito...*

No *VOLG* tamén se fai unha proposta de morfoloxía correcta para a lingua galega: indícase o xénero correcto de cada substantivo (condénanse, por exemplo, usos como **o fraude*, **o síndrome*, fronte ás formas recomendadas *a fraude*, *a síndrome*), indícase o réxime de cada verbo, do que aparecen usos incorrectos debidos á interferencia co castelán (*quecer (i) / quentar*, *adormecer (i) / adormentar*, *amarelecer (i) / amarelar*).

Naqueles casos en que a formación do feminino ou do plural pode ser problemática, tamén se informa sobre este particular: *afgán / f: afgá*, pero *cachán / f: cachana*.

Outra función que tivo que cumprir o *VOLG* é a de actualización e modernización do léxico. O galego, debido ás especiais circunstancias histó-

ricas que lle tocou sufrir, quedando circunscrito practicamente ao mundo agrícola e mariñeiro, desenvolveu un léxico rico para estes ámbitos, pero non se adaptou lexicamente a aquelas áreas nas que non era lingua de uso habitual (ciencia, administración, tecnoloxía...). Foi necesario, xa que logo, facer un esforzo para capacitar a lingua para as novas necesidades da sociedade actual, actualizando o seu léxico mediante distintos procedementos:

- (a) Préstamo doutra lingua: xenismos (*khmer*), préstamos integrados (*bisté, chulé, estándar*);
- (b) Cultismo latino ou grego: *elipse, metátese*...;
- (c) Revitalización de arcaísmos: *ousia, doazón, xaxuar, taxa*...;
- (d) Calco: *autoestrada, altofalante*...;
- (e) Creación autóctona: *mostraxe, lastro, beirarrúa, rede de sumidoiros*...

4.2. Algúns problemas referidos á macroestrutura

Os autores de calquera dicionario moderno, á hora de decidiren a súa macroestrutura, teñen que tomar unha serie de decisións sobre problemas como: qué unidades terminolóxicas introducir, o tratamento dos homónimos, o tratamento de formas morfoloxicamente irregulares, qué facer coas lexías compostas e as frases feitas, qué papel se lles vai dar ás palabras non normativas, etc. Vexamos cal é o comportamento do *DRAG* con respecto a estas cuestións.

4.2.1. O tratamento da terminoloxía

Dilucidar qué unidades terminolóxicas deben ser introducidas nun dicionario xeral dunha lingua é un asunto longamente discutido. Nunca coma hoxe houbo tanta osmose entre as linguas de especialidade e a lingua común, no que se refire ao léxico. Isto é unha consecuencia lóxica do aumento do nivel cultural das sociedades modernas e da democratización do coñecemento. Un termo coma o *rato* dun ordenador, que hai ben poucos anos pertencía á lingua de especialidade da informática, hoxe debe considerarse unha voz xa integrada na lingua habitual de calquera persoa. De maneira xeral, podemos dicir que nun dicionario de lingua deben ter cabida os termos, en canto unidades léxicas, que non pertenzan a un nivel altamente especializado.

Un problema especial preséntao o tratamento dos símbolos. Dentro das unidades de coñecemento especializado, temos unidades lin-

güísticas (léxicas, fraseolóxicas e oracionais), pero encontramos tamén unidades non lingüísticas (símbolos, fórmulas, nomenclaturas, iconografía). Debemos preguntarnos, pois, qué facemos, por exemplo, cos símbolos químicos. Deben ter cabida no dicionario os símbolos H (que representa o hidróxeno) ou O (que representa o osíxeno)? En realidade, os símbolos son unidades non lingüísticas de coñecemento especializado, semellantes en certo modo ás iconas; pensemos por exemplo no que simboliza

E, se lle damos cabida no dicionario a H ou a O, debemos preguntarnos tamén por qué non facemos o mesmo con, por exemplo, H_2SO_4 , que representa o ácido sulfúrico.

O tratamento que os dicionarios lles dispensan aos símbolos químicos difire radicalmente duns a outros. Hai dicionarios que os acollen e outros que se negan a darlles cabida (por exemplo, un tan coñecido como o *Vocabolario della lingua italiana* de Zingarelli). No *DRAG* optamos por darlles cabida a algúns por razóns de tipo práctico, pero sen estarmos convencidos da súa inclusión desde un punto de vista teórico.

4.2.2. Tratamento dos homónimos. O problema da homonimia e da polisemia

En realidade, desde o punto de vista sincrónico, un signo lingüístico é unha unidade dotada dunha expresión fónica e un contido semántico. Deste xeito, cada acepción dunha voz (ou mellor, cada invariante significativa) constituiría un signo lingüístico distinto, e poderíase pensar nunha entrada distinta para cada relación significante-significado. Pero esta é unha práctica pouco seguida ata agora na lexicografía, por unha razón moi simple, porque todos temos conciencia de que diversos significados poden ser asignados a un mesmo significante, e de que entre estes significados existe moitas veces unha relación especial (de proximidade semántica, de derivación xenética entre un e outro, etc.).

Nas obras lexicográficas habitualmente véñense agrupando baixo un mesmo lema os casos de polisemia, e sepáranse en lemas distintos os casos de homonimia. O problema está daquela en distinguir entre homonimia e polisemia. As diferencias entre homonimia e polisemia non sempre

están claras, e non todos os lingüistas seguen os mesmos criterios para diferenciar unha doutra. Os criterios máis frecuentes de distinción son:

(a) O etimolóxico: considéranse casos de polisemia aqueles en que os distintos significados que se asignan a un único significante derivan dun mesmo étimo; e considéranse casos de homonimia aqueles en que os distintos significados que se corresponden cun mesmo significante derivan de étimos distintos.

(b) Outras veces acódese á conciencia dos falantes, para dirimir se estamos ante un caso de homonimia ou de polisemia.

(c) Tamén con frecuencia se botou man de criterios semánticos, considerando, por exemplo, casos de polisemia aquelas acepcións que pertencen a un mesmo campo semántico, e casos de homonimia os demais.

No *DRAG* séguese un criterio historicista, baseado na etimoloxía:

sacha¹ *s.f.* Ferramenta agrícola utilizada para sachar, que varía de forma e de tamaño segundo os lugares. *Colleu a sacha e foi cara á leira.* SIN. **sacho**.

sacha² *s.f.* 1. Acción de sachar. *Xa logo empezaban coa sacha do millo. A sacha é un labor pesado.* SIN. **cava**¹, **sachada**, **sachadura**. 2. Época en que se realiza este labor. *Creo que ocorren pola sacha das patatas.* ♦ SIN. **sachega**.

No caso de *sacha*¹ estamos ante unha formación a partir de *sacho*, que procede do lat. *SARCULUM*; en cambio, no caso de *sacha*² encontrámonos diante dun substantivo deverbal, formado a partir do verbo *sachar*.

4.2.3. Tratamento de formas morfoloxicamente irregulares

Aínda que como cabeza de artigo lexicográfico figuran unicamente os lemas (as formas do masculino singular no caso dos substantivos e adxectivos, e o infinitivo no caso dos verbos), hai veces en que se incorporan como entradas tamén outras formas que son morfoloxicamente irregulares, co fin de facilitar o uso do dicionario a persoas que non teñen un coñecemento profundo da lingua. Nestes casos non se ofrece a información lexicográfica da voz, e remítese para o seu lema correspondente:

poetisa *s.f.* V. **poeta**.

poeta *s.m.* (*f.* **poetisa**) Persoa que escribe poesía. OBS. Tende a utilizarse a forma *poeta* como feminina, en lugar de *poetisa*. *Curros Enríquez é un poeta do século XIX. A gran poetisa galega Rosalía de Castro.*

Esta práctica non se leva a cabo cando a forma irregular cadra xusto ao lado do lema, porque neste caso o usuario, ao buscar a forma irregular, encontra xa facilmente o lema correspondente. Isto ocorre, por exemplo, con *actriz*, que non figura como entrada porque caería xustamente despois de *actor*.

Hai un caso especial no que se lle dá cabida á forma morfoloxicamente irregular mesmo que alfabeticamente lle cadre xusto ao lado do seu lema: cando a forma do feminino ten algunha acepción distinta que non posúe a forma masculina:

duque *s.m.* (*f. duquesa*) Nobre do máis alto rango, despois do príncipe e inmediatamente superior ao marqués. *Fomos visitar o pazo dos duques de Alba.*

duquesa *s.f.* **1.** V. **duque**. **2.** Muller do duque. *Acudiu a duquesa en representación do seu marido.*

4.2.4. O tratamento das locucións

As lexías compostas e as locucións non figuran como entradas. Incorporáanse ao elemento constituínte que se considera máis importante semanticamente:

carrada *s.f.* **1.** Carga que leva un carro dunha soa vez. *Trouxeron unha carrada de taxo do monte.* **2.** Cada unha das viaxes que se fai cando se carrega algo. *De volta da segunda carrada foi montado no carro.* **3.** Gran cantidade ou gran número [de algo que se expresa]. *A onde vas con esa carrada de libros?* ♦ **SIN.** **carrado, carretada.** ▲ **A carradas.** En gran abundancia. *Había mazás a carradas.*

Cando non existe un elemento semántico dominante, asígnase ao primeiro, e remítese desde o outro:

posesorio -a *adx.* Relativo ou pertencente á posesión. *A lei esixía o transcurso dun prazo posesorio de dez anos.* ▲ **Xuízo posesorio.** V. **xuízo.**

Pode darse o caso de que o elemento principal constitutivo da lexía composta ou da locución non figure como entrada do dicionario. Cando isto ocorre dáselle cabida como entrada á lexía composta ou locución. Por exemplo, a voz *cabaleirola* non figura como entrada do dicionario, porque non ten uso fóra da locución adverbial ás *cabaleirolas*, e por iso figura esta como entrada:

cabaleirolas, ás *loc. adv.* Escarranchado sobre os ombreiros ou o lombo. *O máis pequeno levábao o pai ás cabaleirolas.* **SIN.** **a cabalo, ás cabaliñas, ao cabaleta.** **CF.** **ao carrelo, ao lombo.**

4.2.5. *As palabras non normativas*

O *DRAG* debe ser e é un dicionario normativo, que orienta sobre o uso correcto do léxico do galego; por iso non deben figurar nel as voces non normativas. Pero debe ser tamén un dicionario didáctico, e que lle proporcione ao usuario a información que busca da maneira máis fácil posible. Esta é a razón que explica a presenza dalgunhas voces non normativas, pero que teñen certa vitalidade no uso. Dentro das voces non normativas, distínguense dous casos:

(a) O das formas das que non hai dúbida de que son galegas, pero que están marcadas cun forte carácter dialectal. Neste caso, despois da entrada, remítese para a forma máis recomendable, precedida do símbolo \Rightarrow :

zarrar v.t., i. e p. \Rightarrow *cerrar.*

zarreta s.f. \Rightarrow *cerreta.*

zarrote s.m. \Rightarrow *cerrote.*

zarrulo s.m. \Rightarrow *cerrulo.*

zarrume s.m. \Rightarrow *cerrume.*

zarcear v.i. \Rightarrow *zarzallar.*

zarcelo s.m. \Rightarrow *sarcelo.*

(b) O das formas que son incorrectas en galego, que van marcadas cun asterisco, e desde as cales se remite para a forma normativa galega:

**almidón s.m.* *amidón.*

5. A MICROESTRUTURA

Que contén e como se organiza un artigo lexicográfico no *DRAG*? O *DRAG* ofrece información sobre a forma gráfica do lema; información gramatical; información sobre a pronunciación (só nos casos conflitivos); información diastrática e diafásica; información tecnolectal; información sobre o carácter da acepción (fig., por ext.); a definición de cada acepción; observacións referidas á acepción; exemplos; sinónimos, antónimos e palabras próximas semanticamente; unidades pluriverbais nas que ocupa un lugar central a entrada, e observacións referidas ao enunciado.

5.1. O lema

O lema é a forma non marcada: a do masculino singular, no caso dos substantivos e adxectivos; e a do infinitivo, no caso dos verbos. Encabeza sempre o artigo, e encabeza o parágrafo que contén este. Aparece sempre marcado tipograficamente dunha maneira que se faga máis visible e que destaque sobre o resto da información, para xebrar con claridade a información pertencente a un artigo da dos contiguos, e sobre todo, dado que os artigos están dispostos segundo a orde alfabética dos lemas que lle serven de entrada, para facilitarlle a busca ao usuario. No *DRAG* o lema aparece marcado tipograficamente en letra grossa.

5.2. Información gramatical

A información gramatical, deixando á parte a información implícita no sistema de definición de cada acepción, ofrécese por distintos procedementos:

(a) Un deles, sistemático, proporciona para cada lema información sobre a categoría gramatical, xénero, número, réxime verbal, etc. Esta información precede a definición de cada acepción, e vai sempre en caracteres itálicos, como se pode ver nos exemplos seguintes:

fachuzo *s.m.* Presa de palla atada que se acende para alumiar. *Levaban os fachuzos por se os collía a noite no camiño.* SIN. **facha**¹, **fachico**, **facho**, **fachón**, **fachuco**, **palluzo**.

azougar *v.t.* **1.** Cubrir con azougue. *Azougan o vidro pola súa cara posterior para convertelo en espello.* // *v.p.* **2.** *Med.* Contraer unha doenza caracterizada por un tremor continuo, causada pola absorción de vapores de azougue. *Moitos mineiros azougábanse e morrían.* **3.** *fig.* Mostrarse moi inquieto e axitado ou estar en continuo movemento. *Polas noites azougábase no leito por mor dos pesadelos.*

(b) Información sobre a formación de femininos e plurais irregulares, que se ofrece entre parénteses, despois da categoría gramatical:

anorak *s.m.* (*pl.* **anoraks**) Chaqueta impermeable con carapucha, que se usa para protexer do frío e da chuvia. *Un anorak de plumas.*

(c) Información gramatical complementaria, que vai introducida polo sinalizador OBS., onde poden encontrarse observacións de carácter gramatical de carácter moi variado: irregularidades na conxugación verbal, rexencias verbais, obrigatoriedade do uso do artigo, etc.

- Información sobre as irregularidades verbais:

fuxir *v.t.* **1.** Afastarse rapidamente de algo ou alguén, polo xeral para evitar unha ameaza ou perigo. *Nos tempos da guerra moitos fuxían para o monte. Os lobos foxen do lume.* **2.** Saír dun lugar onde se está preso por medios ilícitos. *Onte á noite fuxiron varios presos.* ♦ SIN. **escapar.** CF. **evadirse.** ♦ OBS. Verbo con alternancia vocálica no pres. indic.: *fuxo, foxes, foxe, fuximos, fuxides, foxen.*

- Información sintagmática: obrigatoriedade de uso de artigo, rexencias verbais...:

ambos .as *indef.* Un e mais o outro, os dous. *Hai só dúas solucións, ambas con poucas probabilidades de éxito.* OBS. Cando vai modificando un substantivo, vai acompañado do artigo e pódese utilizar contraído coa segunda forma, dando como resultado as formas *ámbolos* e *ámbalas*. *Ambas as partes estaban de acordo. Ámbalas partes estaban de acordo.* ▲ **Ambos a dous.** Os dous. *Ambos a dous candidatos teñen as mesmas posibilidades.* SIN. **ambos os dous.** / **Ambos os dous.** *Ambos a dous. Ambos os dous merecían ganar.*

tirar *v.t.* **14.** Botar por terra [algo], facer caer ao chan. *O temporal tirou o valado da horta.* OBS. Emprégase tamén seguido da preposición *con*. *Tirou con el do cabalo embaixo.*

(d) Ás veces a información sintagmática sobre rexencia de certas preposicións vai indicada entre parénteses a continuación da entrada e co mesmo tipo de letra da entrada:

carecente (de) *adx.* Que ten ou amosa algunha carencia. *Carecente de estímulos e ilusións e invadida pola nostalgia decidiu regresar á súa vila natal.* SIN. **carecedor, carente.**

5.3. Información fonética

No *DRAG* non se ofrece a transcripción fonética de cada lema, pero si se proporciona información fonética sobre aqueles aspectos que poden ofrecer dificultade: a realización do timbre das vogais tónicas de grao medio *e, o* (especialmente cando existen voces homógrafas que se distinguen unicamente polo timbre destas vogais), a pronunciación de grafemas que poden representar realidades fonolóxicas distintas, a pronunciación de estanxeirismos:

(a) Información sobre o timbre da vogal tónica cando é necesario:

pega [ˈpeɾa] *s.f.* **1.** Pau ou corda que se lles pon ás vacas, cabalos, etc. para que non fuxan cando están ceibos. *Púxolle unha péga ao cabalo mentres pacía.* SIN. **cadarme, pexa, piega, solta, soltadoiro, traba.** **2.** fig. Causa que impide o desenvolvemento normal ou a realización

dunha acción. *Non puxo ningunha péga polo cambio de día.* SIN. **dificultade, impedimento, inconveniente, obstáculo, pexa, traba.**

(b) Pronunciación do grafema x:

anorexia [ks] *s.f. Med.* Diminución ou perda do apetito. *Pesa soamente trinta quilos porque sofre anorexia.* CF. **inapetencia.** ▲ **Anorexia nerviosa.** *Psig.* Síndrome caracterizada pola redución voluntaria e extrema da alimentación acompañada de vómitos, que orixina adelgazamento e outras alteracións. *A anorexia nerviosa é máis habitual en mulleres novas.*

(c) Transcrición de estranxeirismos:

jeep [dʒip] *s.m.(pl. jeeps)* Coche pequeno de orixe americana capaz de andar por terreos difíciles, orixinariamente utilizado polo exército. *Alugamos un jeep para ir polo monte.*

5.4. Información diastrática, diafásica e diacrónica

Dentro de calquera lingua existen variedades propias de distintos estratos sociais, de distintos rexistros, e mesmo usos que son considerados xa anticuados. Isto ocorre no plano fonético e no morfosintáctico, pero é especialmente visible no léxico. Por iso, con frecuencia, hai certas entradas ou determinadas acepcións do dicionario que van marcadas con etiquetas como: máis culto, menos culto, fam., pop, ant., etc.:

amolar *v.p.* 3. Sufrir molestia ou fastío. *Que se amole e o faga aínda que non lle guste!* ♦ SIN. **amocar(se), enfastiar(se), foder(se)** (vulg.).

ampola *s.f.* 1. Lesión cutánea producida por un levantamento da epiderme, que contén un líquido seroso. *Os zapatos fixéronlle ampolas.* SIN. **bocha, bóchea, boza¹, flictena** (máis culto), **vexiga, vincha, vinchoca.**

5.5. Información tecnolectal

Tamén se ofrece información tecnolectal, na que se indica a lingua de especialidade á que pertence unha determinada voz ou unha acepción concreta desa voz. Esta información transmítese por medio de etiquetas, tales como *Zool., Bot., Biol.*..., que van situadas en letra itálica inmediatamente antes da definición da acepción.

ampere *s.m. Fís.* Unidade de intensidade de corrente eléctrica do sistema internacional. O seu símbolo é *A*. ⇐ **amperio.** *Un limitador de 15 amperes.*

anacruse *s.f.* 1. *Lit.* Na métrica clásica, sílaba que está diante da que inicia o primeiro pé completo. *Na métrica grecolatina considérase que a sílaba en anacruse non forma parte do metro.* 2. *Lit.* Na métrica mo-

derna, sílaba ou sílabas átonas que preceden o primeiro acento dun verso. *Un verso con dúas sílabas en anacruse*. **3.** *Mús.* Nota ou grupo de notas dunha melodía que preceden o primeiro tempo forte. *Unha melodía que comeza en anacruse*.

5.6. Información sobre a natureza da acepción (ext., fig.)

anaerobio -a *adx.* **1.** *Biol.* [Organismo] que é capaz de vivir sen a presenza de osíxeno no aire. *Bacteria anaerobia*. **2.** Propio dos microorganismos anaerobios. *Respiración anaerobia*. **3.** ext. [Motor, propulsor] que pode funcionar sen aire. *Os propulsores anaerobios funcionan fóra da atmosfera.* // *s.m.* **4.** *Biol.* Microorganismo anaerobio. *Unha infección producida por anaerobios. O xerme que produce o botulismo é un anaerobio.* ♦ ANT. **aerobio**.

anatematizar *vt.* **1.** Pronunciar ou lanzar un anatema unha autoridade eclesiástica contra [alguén]. *Anatematizárono por herexe*. CF. **excomungar**. **2.** fig. Reprobar enerxicamente ou condenar moralmente. *Anatematizou a súa ideoloxía e comportamento*.

carburar *vi.* **3.** fig. e pop. Funcionar. *A televisión non carbura, non sei qué lle pasa*. **4.** fig. e pop. Razoar. *Ti non carburas*.

5.7. A definición

5.7.1. Que é a definición?

A definición consiste en facer corresponder unha unidade léxica, descoñecida ou mal coñecida, cunha serie de unidades pertencentes ao mesmo sistema lingüístico, organizadas segundo as estruturas sintagmáticas deste sistema, e que sexa capaz de remitir ao mesmo significado e de determinar no usuario do dicionario a elaboración conceptual deste significado.

5.7.1.1. Definicións propias / definicións impropias

É xa clásica a distinción entre definicións propias e definicións impropias, aínda que en realidade estas últimas non son verdadeiras definicións.

As definicións impropias están formuladas en metalingua de signo, e non se deixan someter á “lei da sinonimia”. Non son verdadeiras definicións (“qué significa a palabra”), senón explicacións (“cómo e para qué se emprega a palabra”). As palabras ás que se aplica este tipo de definición –interxeccións e palabras gramaticais (preposicións, conxuncións, pronomes, artigos e certos adverbios, adxectivos e verbos)– son realmente indefinibles:

lle, lles *pron. pers.* Formas átonas de terceira persoa singular e plural respectivamente, en función de complemento indirecto. *Fíxenlles pedir perdón. Non lles soubo contestar.* OBS. *lle* e *lles* contraen cos pronomes persoais *o, a, os, as* e *lo, la, los, las* dando lugar ás formas *llo, lla, llos, llas* e *llelo, llela, llelos, llelas*, respectivamente.

As definicións propias son as verdadeiras definicións lexicográficas, están formuladas en metalingua de contido e nelas rexe o principio de substituíbilitade entre definido e definidor (son as definicións que corresponden a todos os nomes e á inmensa maioría dos adxectivos, verbos e adverbios).

A lexicóloga e lexicógrafa J. Rey-Debove (1967), nunha das clasificacións máis aceptadas das definicións propias, distingue entre definición substancial e definición relacional. Na definición substancial a análise sémica incide na substancia do definido. A definición relacional incide na relación do definido con outra palabra do enunciado.

5.7.1.1.1. A definición substancial

Hai un caso, que podemos considerar “atípico”, de definición substancial: é o dos *enunciados definitorios ordinarios*, sistema seguido por exemplo no Cobuild. É un tipo especial de definición que, baseándose en situacións comunicativas, exhibe unha serie de notas que permiten ao usuario do dicionario identificar a palabra cun significado determinado. Serían definicións do tipo:

chover: cando cae auga e imos co paraugas aberto, dicimos que chove.

preservar: se preservas algunha cousa, tomas medidas para conservala ou protexela para que non se estrague, non se perda ou non a rouben.

Este tipo de información é útil cando se trata de palabras referidas á esfera da vida da que o usuario ten experiencia, pero resulta pouco práctica ou inservible cando se refire a conceptos sobre os que o usuario non ten experiencia.

No *DRAG* seguimos outro tipo de definición substancial, máis coñecido e máis utilizado na tradición lexicográfica, que se basea na análise tradicional aristotélica do concepto do definido polo “xénero próximo” e a “diferenza específica”. O xénero próximo denomínase *incluínte*. Corresponde co que Ignacio Bosque (1982) denomina “definición hiperonímica”.

A definición substancial é unha resposta directa á pregunta: Que é o definido? Esta resposta preséntase conceptualmente baixo tres formas:

- (a) o definido é tal cousa
- (b) o definido é non tal cousa
- (c) o definido é o contrario ou a ausencia de tal cousa.

As tres formas de definición conceptual aparecen no noso dicionario. Por iso, aínda que sexa brevemente, imos ver algunha das características da *inclusión*, da *exclusión* e da *inclusión negativa*.

a) A inclusión

O incluínte é a expresión do concepto clasificador, e pertence á mesma categoría gramatical ca o definido. Semanticamente, todo o semema do incluínte está contido no definido, como por exemplo *cabaleiro* = ‘home a cabalo’.

A maioría das definicións do *DRAG* presentan unha relación de inclusión:

la² *s.f.* **1.** Pelo da ovella ou do carneiro. *Raparilles a la ás ovellas.* **2.** ext. Pelo dalgún outro animal, semellante á la. *A la dos camelos.* **3.** Fío de la. *Mercamos unhas madeixas de la para facerlle unha mantiña ao bebé.* **4.** Tecido de la. *Un xersei de la. Un colchón de la. Un abrigo de la.* ▲ **Baraza de la.** **V. baraza.**

lacar *n.t.* Cubrir con laca [un moble ou outro obxecto]. *Ela mesma lacou os mobles do salón.*

b) A exclusión

O procedemento da exclusión consiste en definir unha palabra negando o seu oposto (por exemplo, *abandonar* = ‘non continuar’). Neste caso non se trata dun estudo interno do semema do definido, senón dun estudo externo que supón a existencia e o coñecemento de parellas de contrarios. Isto é o que atopamos en definicións como as seguintes:

abandonar *n.t.* **3.** Non continuar con [algo]. *Abandonaron os seus plans de ataque. Os guerrilleiros abandonaron a loita.* // *v.p.* **4.** Non coidar de si. *Dun tempo para acá abandonouse de tal xeito que parece un farrapeiro.* **SIN. desleixarse.**

lizquente *adx.* Nin frío nin quente. *Non me gusta o leite lizquente, quéroo fervendo.* **SIN. morno, temperado, tépedo.**

amuar *n.i.* **4.** Non responder ao que preguntan, baixando a cabeza. *Por máis que lle preguntaban, non conseguían nada, ela amuaba.*

c) A inclusión negativa

Neste tipo de definición existe un incluínte que serve para negar o excluínnte. Trátase, pois, dunha negación semántica, non dunha negación sintáctica. É o que aparece en:

impericia *s.f.* Falta de pericia. *A impericia da tripulación provocou o afundimento do barco.* ANT. **destreza, pericia.** CF. **inhabilitade.**

avitaminose *s.f. Med.* Carencia ou deficiencia de vitaminas, que pode causar enfermidades. *O escorbuto é unha das numerosas enfermidades provocadas por avitaminose.*

5.7.1.1.2. A definición relacional

A definición relacional non envía só á substancia do definido, senón á relación entre o definido cualificador e outra palabra cualificada. Só concerne ao adxectivo e ao adverbio.

Para o adxectivo esta relación exprésase:

(a) por un relativo:

anoxadizo *-a adx.* Que se anoxa facilmente. *Éche moi anoxadizo pero axiña lle pasa.* SIN. **asañadizo.**

(b) ou por unha preposición:

anfractuoso *-a adx.* Con moitas irregularidades. *Relevo anfractuoso.*

Para o adverbio exprésase sempre por unha preposición:

atentamente *adv.* **1.** Con atención ou cortesía. *Observaba atentamente os costumes dos habitantes da zona.*

5.7.1.2. O principio de substituíbidade e a separación do núcleo e o contorno

Nas definicións do DRAG procurouse aplicar o principio de *substituíbidade*. Se o enunciado definidor pode substituír o termo definido nun enunciado de fala sen que se altere o sentido obxectivo deste, o enunciado definidor será válido. Isto implica que entre definido e definiente debe existir unha identidade categorial.

O principio de substituíbidade obrigou á separación do núcleo da definición do seu contorno. O contorno vai marcado entre corchetes, tal como pode verse nos seguintes artigos do DRAG:

anaerobio *-a adx.* **1.** *Biol.* [Organismo] que é capaz de vivir sen a presenza de osíxeno no aire. *Bacteria anaerobia.* **2.** Propio dos microorganismos anaerobios. *Respiración anaerobia.* **3.** ext. [Motor,

propulsor] que pode funcionar sen aire. *Os propulsores anaerobios funcionan fóra da atmosfera.* ♦ ANT. **aerobio.**

ampolar *v.t.* **1.** Producir unha ou máis ampolas en [unha parte do corpo]. *Os zapatos novos ampolaronlle os pés.* // *v.p.* **2.** [Parte do corpo] sufrir a formación dunha ou máis ampolas. *Ampoláronse as mans de tanto traballar.*

anatematizar *v.t.* **1.** Pronunciar ou lanzar un anatema unha autoridade eclesiástica contra [alguén]. *Anatematizárono por herexe.* CF. **excomungar**. **2.** fig. Reprobar enerxicamente ou condenar moralmente. *Anatematizou a súa ideoloxía e comportamento.*

5.8. A ordenación das acepcións

Existen tres criterios principais de ordenación das acepcións:

- (a) lóxico: unha acepción debe anteceder a outra que deriva dela;
- (b) histórico: a orde das acepcións segue a orde de documentación histórica;
- (c) frecuencia: as acepcións deben ordenarse por frecuencia de uso.

No *DRAG* procurouse combinar a frecuencia de uso coa ordenación lóxica, pero estes criterios sempre se subordinan á clasificación por categoría gramatical, tal como se pode observar nos seguintes exemplos:

amarelo -a *adx.* **1.** Que ten a cor entre verde e laranxa, coma a do ouro, o limón maduro, etc. *Mercon unha camisa amarela. Aos actores supersticiosos non lles gusta a cor amarela.* **2.** [persoa] Falto de cor. *Atopeino amarelo, apoucado, fraco..., debe estar enfermo.* SIN. **esbrancuxado, pálido.** // *s.m.* **3.** A cor amarela. *Pintaron o cuarto de amarelo.* ▲ **Febre amarela.** V. **febre.** / **Raza amarela.** V. **raza.** ♦ SIN. **marelo.**

amolar *v.t.* **1.** Causar molestia ou fastío. *Amólame ter que levantarme todos os días ás sete.* SIN. **amargar, molestar.** *Que perdeu o Celta, dis?, non me amoles!* **2.** Facer fío a [unha ferramenta]. *Amolou os foiceiros na moa.* SIN. **afiar, aguzar.** // *v.p.* **3.** Sufrir molestia ou fastío. *Que se amole e o faga aínda que non lle guste!* ♦ SIN. **amocar(se), enfastiar(se), foder(se)** (vulg.).

5.9 Os exemplos

Todas as acepcións levan un ou varios exemplos, que contribúan a:

- (a) aclarar máis o significado, ofrecendo trazos do significado que non son substanciais, pero si habituais;

- (b) ilustrar sobre o uso;
- (c) ver o comportamento sintagmático, e ofrecer as colocacións máis frecuentes;
- (d) dar a coñecer aspectos da cultura propia, tal como se pode observar por exemplo en:

trasgar *v.t.* Colocarlle a trasga a [un animal]. *Antes de muxir a vaca trásгаа para que non te manque.*

noitevella *s.f.* Noite do trinta e un de decembro ao un de xaneiro. *En noitevella moita xente sae despois de cear para celebrar a entrada do ano novo.* SIN. **fin de ano.**

5.10. A rede de relacións léxicas

Cada acepción vai seguida dos sinónimos, antónimos e voces de sentido próximo, por esta orde. Os sinónimos van precedidos polo marcador SIN., os antónimos por ANT., e as voces de sentido próximo por CF.

atoar *v.t.* **1.** Cerrar [un conduto] nalgún punto e impedir ou dificultar o paso dun fluído. *O po atoon o tubo do gas.* SIN. **atascar, atrancar, obstruír, trancar.** ANT. **desatascar, desatoar.** CF. **cangar, tapar.** **2.** Cubrir de terra ou doutra cousa semellante. *Atoou as brasas para que non prendesen lume.* / / *v.p.* **3.** [Un conduto] quedar parcial ou totalmente cerrado por acumularse unha materia no seu interior. *Atoouse a canle da auga.* SIN. **atascarse, atrancarse, obstruírse, trancarse.** ANT. **desatascarse, desatoarse, desatrancarse.** **4.** Quedar cuberto de terra ou doutra cousa semellante. *Atoouse ata os xeonllos na neve.* ♦ SIN. **atuír(se).** ANT. **desatuír(se).**

Como pode observarse tamén no exemplo anterior, cando un sinónimo ou antónimo o é de todas as acepcións, vai ao final de todo, precedido do símbolo ♦.

5.11. As unidades pluriverbais

As unidades pluriverbais (locucións e todo tipo de fraseoloxismos) van ao final do artigo, despois das acepcións, ordenadas alfabeticamente, co significado e exemplo. Van precedidas do símbolo ▲:

pau *s.m.* **1.** Calquera anaco de madeira longo e delgado. *Cun pau e unha xesta fixo unha vasoira. Pau da luz. Pau do teléfono.* **2.** *Mar.* Poste de madeira ou de ferro, colocado en posición vertical nun barco, que sostén as velas e, nas embarcacións modernas, as antenas de radio, os focos, etc. *O forte vento rompeu o pau do veleiro.* SIN. **mastro.** **3.** Materia compacta e dura que está debaixo da casca das árbores e doutras plantas. *Uns zocos con sola de pau.* SIN. **madeira**¹. **4.** Cada unha das series de naipes que ten a baralla. *Os paus da baralla son: ouros, copas, espadas e bastos.* **5.** *Dep.* Instrumento con que se golpea a pelota en determinados deportes, como o golf, o béisbol, etc. *Xogaba ao golf cuns paus de seu avó.* **6.** Golpe dado cun pau ou con outro obxecto semellante. *Como non cales, vas levar un pau. Ti o que estás buscando son uns*

paus. 7. col. Desgraza ou suceso adverso. *Para a familia foi un pau que a filla tivese que abandonar o país*. 8. Trazo vertical ou case vertical, na escritura. *Comezan por facer uns paus*. O pau do 'd'. 9. *Heráld.* Peza que se coloca verticalmente na metade do escudo e que, cando é unha soa, ocupa a terceira parte deste. *Destacaba a cor vermella do pau do escudo*. ▲ **A darlle cun pau**. En abundancia. *Había peixe a darlle cun pau*. / **A paus**. De maneira violenta. **Remataron a discusión a paus**. / **Arado de pau**. V. *arado*. / **Culler de pau**. V. *culler*. / **Dar paus de cego**. Facer algo de maneira irreflexiva e sen saber se se vai obter algún resultado. *Vai pola vida dando paus de cego*. / **Pata de pau**. V. *pata*. / **Pau brasil**. V. *brasil*². / **Pau de ferro**. Pauferro. *Fixeron un buraco na terra co pau de ferro para chantar as estacas*. / **Pau de San Gregorio**. Arbusto ou árbore de pequeno tamaño da familia das rosáceas (*Prunus padus*), de tronco delgado, follas ovais, oblongas e lixeiramente dentadas, flores brancas moi aromáticas reunidas en acios e froito en drupa. *O pau de San Gregorio cultívase como planta ornamental*. / **Pau maior**. Mar. Pau máis alto dunha embarcación e que sostén a vela principal. *O pau maior é paralelo ao trinquete*. / **Peixe pau**. V. *peixe*. / **Teso coma un pau**. Cheo de arrogancia. *Nin miron para min, ía teso coma un pau*.

6. RESPECTO AOS DEREITOS

Hai un aspecto non suficientemente traballado nos dicionarios, e particularmente nos dicionarios de institucións que teñen entre os seus cometidos o de orientar sobre o uso correcto do idioma, ou que posúen un forte ascendente social por gozaren dun alto prestixio. En todos os dicionarios, pero especialmente nos destas institucións, ha de procurarse non dar cabida ás definicións lexicográficas subxectivas, fomentar o respecto polos dereitos humanos, respectar escrupulosamente todos os pobos e culturas, e eliminar os elementos que impliquen manifestación sexista, directa ou indirecta. Nós procuramos camiñar por este sendeiro, aínda recoñecendo que é necesario seguir traballando para conseguir que o dicionario non só sexa un modelo de corrección lingüística, senón tamén, na medida do posible, de corrección social, e que os principios democráticos de respecto a todas as culturas e de igualdade entre todas as persoas se vexan plasmados nidiamente no contido da obra.

7. TIPOGRAFÍA, CONVENCIONS, SÍMBOLOS, ABREVIATURAS, ETC.

7.1. A tipografía

O coñecemento da tipografía e convencións son fundamentais para manexar o dicionario. A tipografía e as convencións son elementos significativos importantes que forman parte da metalingua das obras lexicográficas.

Respecto aos tipos de letra, a estrutura do dicionario é totalmente rixida: a entrada vai sempre en letra grosa dun corpo lixeiramente maior ca

o resto da información incluída no artigo lexicográfico, a categoría en cursiva, a definición da acepción en redonda, os exemplos en cursiva, as locucións e fraseoloxismos en grosa; os sinónimos, antónimos e voces relacionadas, en grosa itálica; e as observacións van cunha letra de corpo máis pequeno.

7.2. Símbolos e marcas tipográficas

- // separa acepcións en que a entrada ten distinta categoría gramatical ou distinto xénero ou número;
- / separa as locucións, frases feitas, expresións, sintagmas, etc.;
- ⇒ marca que a palabra que vén a continuación se prefere á da entrada, sen ser esta incorrecta;
- ⇐ marca que a palabra que vén a continuación é un sinónimo ou unha variante da entrada, que non se recomenda pero que se acepta;
- * marca as formas que se consideran incorrectas;
- ◆ indica que a información que se ofrece a continuación é válida para todas as acepcións da entrada;
- ▲ introduce as locucións, frases feitas, expresións, etc.;
- [] marcan o contorno da definición e a información fonética do lema;
- () marcan rexencia de preposición, nome científico de animais e plantas, elementos opcionais da fraseoloxía;
- ^{1,2,3...} empréganse para diferenciar as entradas nas palabras homógrafas;
- 1,2,3...** empréganse para separar acepcións.

7.3. Abreviaturas

Non é necesario insistir na importancia que nunha obra como un dicionario ten a economía de espazo. Por iso, en poucas obras se fai un uso tan profuso das abreviaturas. A maioría delas están destinadas a facilitar información sobre o uso, información gramatical, información tecnoloxical e información sobre as redes léxicas. Velaquí as máis utilizadas no DRAG para cada un destes grupos.

7.3.1. Información de uso (*diafásica, diastrática, diacrónica*)

ant.	anticuado ou antigo
col.	coloquial
desus.	desusado
fam.	familiar
lit.	literario
pex.	pexorativo
pop.	popular
prop.	propio
vulg.	vulgar

7.3.2. Información gramatical

abs.	absoluto (verbo)
adv.	adverbio
adx.	adxectivo
art.	artigo
art. det.	artigo determinado
art. indet.	artigo indeterminado
contr.	contracción
conx.	conxunción
dem.	demostrativo
exclam.	exclamativo
f.	feminino
fut.	futuro
fut. pret.	futuro do pretérito
i.	intransitivo
imperat.	imperativo
imperf.	imperfecto
indef.	indefinido
indic.	indicativo
inf.	infinitivo
inf. conxug.	infinitivo conxugado
interrog.	interrogativo
interx.	interxección
irreg.	irregular
loc.	locución
loc. adv.	locución adverbial
loc. adx.	locución adxectiva

<i>loc. conx.</i>	locución conxuntiva
<i>loc. lat.</i>	locución latina
<i>loc. prep.</i>	locución preposicional
<i>loc. s.</i>	locución substantiva
<i>loc. s. lat.</i>	locución substantiva latina
<i>m.</i>	masculino
<i>n.</i>	neutro
<i>num.</i>	numeral
<i>num. card.</i>	numeral cardinal
<i>num. ord.</i>	numeral ordinal
<i>p.</i>	pronominal
<i>part.</i>	participio
<i>perf.</i>	perfecto
<i>pl.</i>	plural
<i>plusc.</i>	pluscuamperfecto
<i>pos.</i>	posesivo
<i>pref.</i>	prefixo
<i>prep.</i>	preposición
<i>pres.</i>	presente
<i>pret.</i>	pretérito
<i>pron.</i>	pronome
<i>pron. pers.</i>	pronome persoal
<i>rel.</i>	relativo
<i>s.</i>	substantivo
<i>sing.</i>	singular
<i>subx.</i>	subxuntivo
<i>t.</i>	transitivo
<i>v.</i>	verbo
<i>xer.</i>	xerundio

7.3.3. Tecnolectos

<i>Aeron.</i>	Aeronáutica
<i>Agr.</i>	Agricultura
<i>Anat.</i>	Anatomía
<i>Antig.</i>	Antigüidade clásica
<i>Antrop.</i>	Antropoloxía
<i>Arqueol.</i>	Arqueoloxía
<i>Arquit.</i>	Arquitectura
<i>Art.</i>	Arte

<i>Astrol.</i>	Astroloxía
<i>Astron.</i>	Astronomía
<i>Bibliol.</i>	Biblioloxía
<i>Biol.</i>	Bioloxía
<i>Bioquím.</i>	Bioquímica
<i>Bot.</i>	Botánica
<i>Catol.</i>	Catolicismo
<i>Cinem.</i>	Cinematografía
<i>Cir.</i>	Cirurxía
<i>Dep.</i>	Deportes
<i>Der.</i>	Dereito
<i>Econ.</i>	Economía
<i>Electr.</i>	Electricidade
<i>Electrón.</i>	Electrónica
<i>Enxeñ.</i>	Enxeñería
<i>Farm.</i>	Farmacía
<i>Filos.</i>	Filosofía
<i>Fís.</i>	Física
<i>Fon.</i>	Fonética e Fonoloxía
<i>Fot.</i>	Fotografía
<i>Gram.</i>	Gramática
<i>Heráld.</i>	Heráldica
<i>Hist.</i>	Historia
<i>Impr.</i>	Imprenta
<i>Inform.</i>	Informática
<i>Ling.</i>	Lingüística
<i>Lit.</i>	Literatura
<i>Mar.</i>	Marítimo
<i>Mat.</i>	Matemáticas
<i>Mec.</i>	Mecánica
<i>Med.</i>	Medicina
<i>Metal.</i>	Metalurxia
<i>Meteor.</i>	Meteoroloxía
<i>Métr.</i>	Métrica
<i>Micol.</i>	Micoloxía
<i>Mil.</i>	Milicia
<i>Miner.</i>	Mineraloxía
<i>Mit.</i>	Mitoloxía
<i>Mús.</i>	Música
<i>Ópt.</i>	Óptica

<i>Paleogr.</i>	Paleografía
<i>Petrogr.</i>	Petrografía
<i>Pint.</i>	Pintura
<i>Pol.</i>	Política
<i>Psic.</i>	Psicoloxía
<i>Psiqu.</i>	Psiquiatría
<i>Quím.</i>	Química
<i>Radiod.</i>	Radiodifusión
<i>Relix.</i>	Relixión
<i>Ret.</i>	Retórica
<i>Silv.</i>	Silvicultura
<i>Sociol.</i>	Socioloxía
<i>Taurom.</i>	Tauromaquia
<i>Telecom.</i>	Telecomunicacións
<i>Teol.</i>	Teoloxía
<i>Tip.</i>	Tipografía
<i>Top.</i>	Topografía
<i>Vet.</i>	Veterinaria
<i>Xenét.</i>	Xenética
<i>Xeogr.</i>	Xeografía
<i>Xeol.</i>	Xeoloxía
<i>Xeom.</i>	Xeometría
<i>Zool.</i>	Zooloxía

7.3.4. Rede léxica

ANT.	antónimo
CF.	compárese
SIN.	sinónimo

7.3.5. Outras

ac.	acepción
a. C.	antes de Cristo
d. C.	despois de Cristo
ex.	exemplo
ext.	extensión
obs.	observación
séc.	século
V.	véxase

BIBLIOGRAFÍA CITADA

- A.J. (1701): *A compleat account of the Portugueze language, being a copious dictionary of English with Portugueze, and Portugueze with English. With an Easie And Unerring Method of its Pronunciation*. London: R. Janeway [Edición facsimilar de R. C. Alston, Menston: Scolar Press, 1970].
- Academia das Ciências (1793): *Diccionario da lingoa portugueza* / publicado pela Academia Real das Sciencias de Lisboa. Lisboa: Officina da mesma Academia. [Edición facsimilar de 1993].
- Academia das Ciências (1940): *Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa*. Lisboa: Imprensa Nacional.
- Academia das Ciências (1947): *Vocabulário ortográfico resumido da língua portuguesa*. Lisboa: Imprensa Nacional.
- Academia das Ciências (1970): *Vocabulário ortográfico resumido da língua portuguesa*. Lisboa: Imprensa Nacional.
- Academia das Ciências (1976): *Dicionário da Língua Portuguesa*. Lisboa: Imprensa Nacional-Casa da Moeda.
- Academia das Ciências (2001): *Dicionário da Língua Portuguesa Contemporânea*. 2 vols. Lisboa: Verbo.
- Acevedo y Huelves, Bernardo / Marcelino Fernández y Fernández / Ignacio Aguilera (ed.) (1932): *Vocabulario del bable de occidente*. Madrid: Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas, Centro de Estudios Históricos. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Acosta, Cristóbal (1578): *Tractado Delas Drogas, y medicinas de las Indias Orientales, con sus Plantas debuxadas al biuo por Christóual Acosta médico y cirujano que las vio ocularmente. En el qual se verifica mucho de lo que escriuió el Doctor García de Orta*. Burgos: Martín de Victoria.
- Adamo, Giovanni / Valeria della Valle (2003): *Neologismi quotidiani. Un dizionario a cavallo del millenio 1998-2003*. Firenze: Olschki Editrice.

- Adelung, Johann Christoph (1774-1786): *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart*. 5 vols. Leipzig: Breitkopf & Sohn; 1793-1802² (4 vols.).
- Adler, Ada (ed.) (1928-1938): *Suidae Lexicon*. 5 vols. Stuttgart: Verlag Teubner.
- Aguiló i Fuster, Marian (1915-1934): *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster, revisats y publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu*. 8 vols. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Alcalá, Pedro de (1505): *Vocabulista aráuigo en letra castellana*. Granada: Juan Varela de Salamanca.
- Alcover, Antoni Maria (1911): "Crònica de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* VI, 20, 368-372.
- Alcover, Antoni Maria (1920): "Triunf definitiu, absolut i consumat de l'obra de Diccionari dins les Corts d'Espanya...", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* 3, 65-180.
- Aldrete, Bernardo de (1606): *Del origen y principio de la lengva castellana o romance que oi se usa en España*. Roma: Carlos Willeto. [Ed. facsimilar con estudio de Lidio Nieto, Madrid: CSIC, 1972].
- Alewyn, Abraham / Joannes Collé (1714): *Tesouro dos Vocábulos Das dâas Línguas Portuguêsa, e Bélgica; Em que circunstantemente se demonstrão as sinificações das Palávras Poruguézas segúndo a abundância da Belgica siência da Linguagem; Hũa obra, geralmente, Péra tódos os amadores das ámbas Línguas, e Principalmente Péra ós ensinadores e discípulos das mesmas grandemente proveitosa*. Amsterdam: Pieter vanden Berge.
- Almeida, Átila (1988): *Dicionários parentes e aderentes. Uma bibliografia de dicionários, enciclopédias, glossários, vocabularios e livros afins em que entra a língua portuguesa*. João Pessoa: FUNAPE/Nova Stela.
- Alonso Ramos, Margarita (1994-1995): "Hacia una definición del concepto de colocación: de J. R. Firth a I. A. Mel'čuk", *Revista de Lexicografía* 1, 9-28.
- Alonso y de los Ruizes de Fontecha, Juan (1606): *Diez privilegios para las mujeres preñadas*. Alcalá: Luys Martynez Grande.
- Alonso, Amado (1951): Rec. de Gili Gaya (1947-1957), en *NRFH* V, 3, 324-328.
- Alvar Ezquerro, Manuel (1992): "La *Janua Linguarum* de los jesuitas irlandeses de Salamanca", en José Antonio Bartol Hernández / Juan Felipe García Santos / Javier de Santiago Guervós (eds.): *Estudios filológicos en homenaje a Eugenio de Bustos Tovar*. Vol. I. Salamanca: Universidad, 61-64.
- Alvar Ezquerro, Manuel (1993): *Lexicografía descriptiva*. Barcelona: Biblograf.

- Alvar Ezquerra, Manuel (1996): "El *Tesoro del andaluz*", en Ignacio Ahumada (ed.): *Vocabularios dialectales. Revisión crítica y perspectivas*. Jaén: Universidad, 43-58.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2000): *Tesoro léxico de las hablas andaluzas*. Madrid: Arco/Libros.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2002): "El diccionario de Richard Percyvall", en Carmen Saralegui Platero / Manuel Casado Velarde (eds.): *Pulchre, bene, recte. Estudios en homenaje al Prof. Fernando González Ollé*. Pamplona: Universidad de Navarra/Gobierno de Navarra, 49-71. [Recollido en *De antiguos y nuevos diccionarios del español*. Madrid: Arco/Libros-Agencia Española de Cooperación Internacional, 2002, 170-190].
- Alvar Ezquerra, Manuel (2002-2004): "Léxico español en la *Historia animalium* de Conrad Gesner", *Archivo de Filología Aragonesa*, 59-60, 149-167.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2003a): "Estado actual del Nuevo *Tesoro Lexicográfico del Español* (s. XIV-1726): repertorios posteriores a 1600", en María Antonia Martín Zorraquino / José Luis Aliaga Jiménez (eds.): *La lexicografía hispánica ante el siglo XXI. Balance y perspectivas* (Actas del Encuentro de Lexicógrafos celebrado en Zaragoza en el marco del Centenario María Moliner, los días 4 y 5 de noviembre de 2002). Zaragoza: Gobierno de Aragón-Institución "Fernando El Católico", 25-49.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2003b): "El Nuevo *Tesoro Lexicográfico del Español* (s. XIV-1726) y los diccionarios con las lenguas románicas", en *Actas de la III Escuela Interlatina de Altos Estudios en Lingüística Aplicada. La lexicografía plurilingüe en lenguas latinas: patrimonio, actualidad, perspectivas* (San Millán de la Cogolla, 22-25 de octubre de 2003), no prelo.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2004): "El Nuevo *Tesoro Lexicográfico del Español* (s. XIV-1726): repertorios anteriores a 1600", en Paz Battaner / Janet Decesaris (eds.): *De Lexicografía. Actes del I Symposium Internacional de Lexicografía* (Barcelona, 16-18 de maig de 2002). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 19-38.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2006a): "Un proyecto en marcha: el Nuevo *Tesoro Lexicográfico del Español* (s. XIV-1726)", en Javier Rodríguez Molina / Daniel Sáez Rivera (coords.): *Diacronía, Lengua Española y Lingüística. Actas del IV Congreso Nacional de la Asociación de Jóvenes Investigadores de Historiografía e Historia de la Lengua Española* (Madrid, 1, 2 y 3 de abril de 2004). Madrid: Síntesis, 43-61.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2006b): "Léxico del *Tractado de las drogas y medicinas de las Indias Orientales* de Cristóbal Acosta", *Verba* 33, 7-30.
- Alvar Ezquerra, Manuel (2006c): "Cambios en el léxico español del *Vocabulista* de fray Pedro de Alcalá (1505)", en *Actas del II Congreso Interna-*

- cional de Lexicografía Hispánica. Alicante, 19-23 de septiembre de 2006*, no prelo.
- Alvar Ezquerro, Manuel / Lidio Nieto Jiménez (2003): "El español americano en *A spanish and english dictionary* de John Stevens", en Francisco Moreno Fernández / Francisco Gimeno Menéndez / José Antonio Samper / Mª Luz Gutiérrez Araus / María Vaquero / César Hernández (coords.): *Lengua, variación y contexto. Estudios dedicados a Humberto López Morales*. Vol. I. Madrid: Arco-Libros, 81-103.
- Alvar Ezquerro, Manuel / Lidio Nieto Jiménez (2006): "La edición del *Nuevo Tesoro Lexicográfico del Español (s. XIV-1726)*", en Elisa Corino / Carla Marello / Cristina Onesti (eds.): *Atti del XII Conresso Internazionale di Lessicografia. Torino, 6-9 settembre 2006. Proceedings XII Euralex International Congress. Torino, Italia, September 6th-9th, 2006*. Alessandria: Edizioni dell'Orso, 365-370.
- Amato Lusitano (1553): *In Dioscoridis Anazarbei de medica materia libros quinque, Amati Lusitani, doctoris medici ad philosophi celeberrimi, enarrationes eruditissimae*. Venecia: Gualterum Scotum.
- Ameno, Francisco Luís (1781): *Diccionario exegetico*. Lisboa: Offic. Patr. de Francisco de Luiz Ameno.
- Angelis, Victoria de (1977-1980): *Papiae Elementarium*. 3 vols. Milán: Cisalpino Goliardica.
- Anónimo (1554a): *A very profitable booke to lerne the maner of redyng wrytyng & speakyng english & Spanish. Libro muy prouechoso para saber la manera de leer, y screuir, y hablar Angleis, y Español*. Londres: John Kyngston & Henry Sutton para John Wyght. [Ed. facsimilar en Menston: Scholar Press, 1971].
- Anónimo (1554b): *The boke of Englysche and Spanysche*. Londres: Robert Wyer. [Ed. facsimilar en Menston: Scholar Press, 1971].
- Aramon i Serra, Ramon (1982): "Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans", in *Homenatge a Pompeu Fabra, President del Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939) en complir-se 50 anys de la publicació del Diccionari General de la Llengua Catalana i de les Normes de Castelló de la Plana (Acte inaugural del curs 1982-83)*. Barcelona: Universitat, 23-39.
- Azorín Fernández, Dolores (2000): *Los diccionarios del español en su perspectiva histórica*. Alicante: Universidad.
- Bacelar, Bernardo de Lima e Melo (1783): *Diccionario da lingua portugueza*. Lisboa: Of. de Jozé de Aquino Bulhoens.
- Bacelar, Bernardo de Lima e Melo (1784): *Arte, e diccionario do commercio, e economia portugueza*. Lisboa: Of. de Domingos Gonsalves.

- Bacelar do Nascimento, Maria Fernanda et al. (1984): *Português Fundamental*. Vol. 1. *Vocabulário e Gramática*. Lisboa: INIC/Centro de Linguística da Universidade de Lisboa.
- Bacelar do Nascimento, Maria Fernanda et al. (1987): *Português Fundamental*. Vol. 2. *Métodos e documentos*. Lisboa: INIC/Centro de Linguística da Universidade de Lisboa.
- Balbus, Johannes (1286): *Catholicon*. Ed. incunabular en Maguncia (1460).
- Baldinger, Kurt / Denis Gendron / Georges Staka (1974-2006): *Dictionnaire étymologique de l'ancien français*. Quebec / Tübingen / Paris: Presses de l'Université Laval / Niemeyer / Klincksieck.
- Barbosa, Jerónimo Soares (1822): *Grammatica philosophica da lingua portugueza ou principios da grammatica geral applicados à nossa linguagem*. Lisboa: Academia Real das Sciencias.
- Barreto, Manuel (1607): *Vocabulario Lusitanico Latino composto na Provincia de Japão*. 3 vols. manuscritos (Biblioteca da Academia das Ciências de Lisboa).
- Berg, Donna Lee (1993): *A Guide to de Oxford English Dictionary. The essential companion and user's guide*. Oxford: Oxford University Press.
- Blancas, Gerónimo de (1641): "Índice donde se declaran algunos vocablos aragoneses antiguos", en *Coronaciones de los serenísimos reyes de Aragón*. Zaragoza: Diego Dormer.
- Bluteau, Rafael (1712-1728): *Vocabulario Portuguez e Latino, Aulico, Anatomico, Architectonico, Bellico, Botanico [...], autorizado com exemplos dos melhores escritores portuguezes, e latinos, e offerecido a ElRey de Portugal, D.Joaõ V pelo Padre D.Rafael Bluteau*. Coimbra: Collegio das Artes da Companhia de Jesus / Lisboa: Joseph Antonio da Silva, 1712 (vols. I e II, A, B-C), 1713 (vols. III e IV, D-E, F-I), 1716 (vol. V, K-N), 1720 (vols. VI e VII, O-P, Q-S), 1721 (vol. VIII, T-Z), 1727 (suplemento I), 1728 (suplemento II). [Reimpresión en Hildesheim: Georg Olms, 2002. Edición en CD-Rom da Academia Brasileira de Letras, 2003].
- Bluteau, Rafael (1714/1728): *Prosas portuguesas*. 2 vols. Lisboa: José António da Silva.
- Bosque, Ignacio (1982): "Sobre la teoría de la definición lexicográfica", *Verba* 9, 105-123.
- Bosque, Ignacio (2004): REDES. *Diccionario combinatorio del español contemporáneo*. Madrid: Ediciones SM.
- Bosque, Ignacio (2006): "Una nota sobre la relevancia de la información sintáctica en el diccionario", en Elisenda Bernal / Janet DeCesaris (eds.): *Palabra por palabra. Estudios ofrecidos a Paz Battaner*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 47-53.

- Boulanger, Jean-Claude (1989): “L’évolution du concept de néologie de la linguistique aux industries de la langue”, en Caroline de Schaetzen (ed.): *Terminologie diachronique. Actes du Colloque organisé à Bruxelles les 25 et 26 mars 1988*. Paris / Bruxelles: Conseil International de la Langue Française / Ministère de la Communauté Française de Belgique, 193-211. [Trad. ao galego como “A evolución do concepto de neoloxía: da lingüística ás industrias da lingua”, in Xosé María Gómez Clemente / Alexandre Rodríguez Guerra (coords.) (2003b), 32-48. Cítase pola versión galega].
- Buescu, Maria Leonor Carvalhão (1983): *O estudo das línguas exóticas no século XVI*. Lisboa: ICALP.
- Bugarín López, María Xesús (2007): *O galego fundamental. Dicionario de frecuencias*. A Coruña: Fundación Barrié.
- bUSCatermos* = Servizo de Normalización Lingüística: *bUSCatermos*. Universidade de Santiago de Compostela. <<http://www4.usc.es/buscatermos/>>
- Cabral, Manuel de Pina (1780): *Magnum lexicon latinum et lusitanum ex diuturnis celeberrimorum eruditissimorumque philologorum observationibus depromptum ad plenissimam scriptorum latinorum interpretationem accommodatum*. Lisboa: Typii Regiae Officinae.
- Cabré, M. Teresa (1993): *La terminología. Teoría, métodos, aplicaciones*. Barcelona: Antártida.
- Cabré, M. Teresa (2000): “La neologia com a mesura de la vitalitat interna de les llengües”, en M. Teresa Cabré / Judit Freixa / Elisabet Solé (eds.): *La neologia en el tombant de segle*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 85-108.
- Cabré, M. Teresa / María Bozzo / Carolina Santamaría (1996): “El *Diccionari de la llengua catalana* de l’Institut d’Estudis Catalans”, *Butlletí Intern del Departament de Presidència* 11, 2-4.
- Cabré, M. Teresa et al. (2004): “La lexicografía i la identificació automatitzada de neologia lèxica”, en Paz Battaner / Janet DeCesaris (eds.): *De Lexicografía. Actes del I Symposium Internacional de Lexicografía, Barcelona, 16-18 de maig de 2002*. Barcelona: IULA, 287-294.
- Calepino, Ambrosio (1502): *Cornucopiae*. Reggio.
- Campe, Joachim Heinrich (1807-1812): *Wörterbuch der deutschen Sprache*. 5 vols. Braunschweig: Schulbuchhandlung.
- Cândido Lusitano, v. Francisco José Freire.
- Cannecatim, Bernardo Maria de (1804): *Diccionario da lingua bunda ou angolense, explicada na portugueza, e latina*. Lisboa: Impressão Regia.
- Cannecatim, Bernardo Maria de (1805): *Collecção de observações grammaticas sobre a lingua bunda ou angolense, a que se ajunta um diccio-*

- nario abbreviado da *Lingua Congueza*, ao qual accresce uma quarta columna, que contém os termos da lingua bunda, identicos ou semelhantes á lingua congueza. Lisboa: Impressão Regia, 1859².
- Cardoso, Jerónimo (1551): *Hieronymi Cardosi Dictionarium Iuventuti studiosae admodum frugiferum*. Coimbra: João de Barreira e João Álvares; Coimbra: João Álvares, 1562²; Coimbra: João de Barreira, 1587³.
- Cardoso, Jerónimo (1562-1563): *Hieronymi Cardosi Lamacensis Dictionarium ex lusitanico in latinum sermonem*. Lisboa: João Álvares.
- Carmelo, Luis do Monte (1767): *Compêndio de orthografia, com sufficientes catalogos*. Lisboa: Antonio Rodrigues Galhardo.
- Carré Aldao, Uxío (1926): “Coleición de refrans de almanaque”, *Nós* 35, 6-8; 36, 13-18.
- Carré Alvarelllos, Leandro (1928-1931): *Diccionario galego-castelán e vocabulario castelán-galego*. 2 vols. A Coruña: Lar; A Coruña: Impr. Zincke Hermanos, 1933²; A Coruña: Impr. Roel, 1951³; A Coruña: Impr. Moret, 1972⁴. [Incluído em Santamarina (2003b)].
- Carter, Henry Hare (1953): “A Fourteenth-Century Latin-Old Portuguese Verb Dictionary”, *Romance Philology* 6 (2/3), 71-105.
- Carvalho, J. M. Teixeira de (1914): “Pedro de Mariz e a Livraria da Universidade de Coimbra”, en *Boletim Bibliográfico da Biblioteca da Universidade de Coimbra* 1, 389-398, 438-446, 482-494, 533-542.
- Carvalho, José Monteiro de (1765): *Diccionario Portuguez das plantas, arbustos, matas, arvores, animaes quadrupedes, e reptis, aves, peixes, mariscos, insectos, gomas, metaes, pedras, terras, mineraes &c*. Lisboa: Officina de Miguel Manescal da Costa.
- Casares, Julio (1950): *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: CSIC.
- Casas, Cristóbal de las (1570): *Vocabulario de las dos lenguas toscana y Castellana / de Christoual de las Casas; en que se contiene la declaracion de toscano en castellano, y de castellano en toscano; en dos partes con una introduccion para leer y pronunciar en ambas lenguas*. Sevilla: Alonso Escriuano. [Ed. facsimilar de Ediciones Istmo (Madrid) para Wareham Imprints (Wareham, Massachusetts), 1988].
- Casteleiro, João Malaca (1993): “Introdução” a *Academia das Ciências: Dicionário da Língua Portuguesa*. Reprodução fac-similada da edição de 1793. Lisboa.
- Chompré, Pierre / Pedro José da Fonseca (trad.) (1779): *Diccionario abbreviado da fabula*. Lisboa: Regia Officina Typografica.
- CIPM = Maria Francisca Xavier (dir.): *Corpus Informatizado do Português Medieval*. Centro de Lingüística da Universidade Nova de Lisboa. <<http://cipm.fcsh.unl.pt/>>

- CLIG = Gómez Guinovart, Xavier (coord.) (2005): *Dicionario CLUVI inglés-galego*. Seminario de Lingüística Informática. Universidade de Vigo. <<http://sli.uvigo.es/CLIG/>>
- CLP = Verdelho, Telmo (dir.): *Corpus Lexicográfico do Português*. Universidade de Aveiro. <<http://clp.dlc.ua.pt/inicio.aspx>>
- CLUVI = Seminario de Lingüística Informática: *Corpus Lingüístico da Universidade de Vigo*. Vigo. Universidade. <<http://sli.uvigo.es/CLUVI/>>
- CODOLGA = López Pereira, José Eduardo: *Corpus Documentale Latinum Gallaeciae*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. <<http://corpus.cirp.es/codolga/>>
- Colón, Germán (1956): "A propos du *Tesoro Lexicográfico* de S. Gili Gaya", ZRPh 72, 379-386.
- Constâncio, Francisco Solano (1836): *Novo Dicionario crítico e etymologico da lingua portuguesa*. Paris: Angelo Francisco Carneiro Junior Tip. de Casimir.
- Corbeil, Jean-Claude (1971): "Aspects du problème néologique", *La Banque des Mots* 2, 123-136.
- CORDE = Real Academia Española: *Corpus Diacrónico del Español*. Real Academia Española. <<http://corpus.rae.es/cordenet.html>>.
- CORGA = Guillermo Rojo (dir.): *Corpus de Referencia do Galego Actual*. <<http://corpus.cirp.es/corgaxml>>.
- Corominas, Joan (1954-1957): *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*. Berna / Madrid: Francke / Gredos.
- Cortelazzo, Manlio / Paolo Zolli (1999): *Dizionario etimologico della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli, 1999².
- Cortês, Armando (1978): *A Suma Oriental de Tomé Pires e o Livro de Francisco Rodrigues*, Coimbra: Universidade.
- Coseriu, Eugenio (1977): *Principios de semántica estructural*. Madrid: Gredos.
- Covarrubias Horozco, Sebastián (1611): *Tesoro de la lengua castellana, o española*. Madrid: Luis Sánchez. [Ed. de Martín de Riquer en Barcelona: Horta, 1943. Ed. de Ignacio Arellano / Rafael Zafra en Pamplona: Universidad de Navarra / Iberoamericana / Vervuert / Real Academia Española, 2006].
- CREA = Real Academia Española: *Corpus de Referencia del Español Actual*. Real Academia Española. <<http://corpus.rae.es/creanet.html>>
- CRPC = Nascimento, Maria Fernanda Bacelar do (dir.): *Corpus de Referência do Português Contemporâneo*. Centro de Linguística (Universidade de Lisboa). <http://www.clul.ul.pt/sectores/linguistica_de_corpus/projeto_crpc.php>
- CTG = Seminario de Lingüística Informática: *Corpus Técnico do Galego*. Vigo. Universidade. <<http://sli.uvigo.es/CTG/>>

- CTILC = Institut d'Estudis Catalans: *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans. <<http://ctilc.iec.cat/>>
- Cunha, António Geraldo da (2002): *Vocabulário histórico-cronológico do português medieval*. Rio de Janeiro: Casa Ruy Barbosa.
- Cuveiro Piñol, Juan (1876): *Diccionario gallego*. Barcelona: Tip. de Ramírez y Cía. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Davies, Mark / Michael J. Ferreira (2006-): *Corpus do Português*. <<http://www.corpusdoportugues.org>>
- DCR = Cuervo, Rufino José: *Diccionario de construcción y régimen de la lengua castellana / por RJ. Cuervo; continuado y editado por Instituto Caro y Cuervo*. Barcelona: Herder, 1998.
- DCVB = Alcover, Antoni M. / Francesc de Borja Moll (1926-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vols. Palma de Mallorca: Moll. <<http://dcvb.iecat.net/>>
- DDLC = Institut d'Estudis Catalans: *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans. <<http://dcc.iecat.net/ddlc/>>
- De Bruyne, Jacques (1999): "Las preposiciones", en Ignacio Bosque / Violeta Demonte (dirs.): *Gramática descriptiva de la lengua española*. Vol. I. *Sintaxis básica de las clases de palabras*. Madrid: Espasa, 657-703.
- DEA = Seco, Manuel / Olimpia Andrés / Gabino Ramos (1999): *Diccionario del español actual*. Madrid: Aguilar.
- DEA abreviado = Seco, Manuel / Olimpia Andrés / Gabino Ramos (2000): *Diccionario abreviado del español actual*. Madrid: Aguilar.
- DEBJ = Esteve, J. / J. Bellvitges / A. Juglà (1803-1805): *Diccionario catalan-castellano-latino*. 2 vols. Barcelona: Tecla Pla.
- Deus, João de (1804): *Diccionario historico, juridico, e theologico*. Porto: Typ. de Antonio Alvarez Ribeiro.
- Devoto, Giacomo (1969): *Civiltà di parole/2*. Firenze: Vallecchi Editore.
- DGILE (1987)= Alvar Ezquerro, Manuel (dir.) (1987): *Diccionario general ilustrado de la lengua española*. Barcelona: Bibliograf.
- DGLC = Fabra, Pompeu (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- DGMG = Martí i Gadea, Joaquim (1891): *Novísimo diccionario general valenciano-castellano*. València: Josep Canales Romà.
- DGPF = Ferrer Pastor, Francesc (1985): *Diccionari General*. València: Estel.
- DGTM = Real Academia de Medicina e Cirurxía de Galicia (2002): *Diccionario galego de termos médicos*. Santiago de Compostela: Dirección Xeral de Política Lingüística.
- DHLE = Véxase RAE (1933-1936) e RAE (1960-1996).

- DHLF = Rey, Alain (dir.) (1992): *Dictionnaire historique de la langue française; contenant les mots français en usage et quelques autres délaissés*. 2 vols. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Dias, G. / S. Guilloire / J. G. P. Lopes (2000): "Extraction automatique d'associations textuelles à partir de corpora non traités", en M. Rajman / J.-C. Chappelier (2000): *Proceedings of 5èmes journées internationales d'analyse statistique des données textuelles*. Lausanne: EPFL, 213-221.
- Diccionario abreviado da Biblia traduzido do francez*. Lisboa: Antonio Rodrigues Galhardo, 1766, 1794².
- Diccionario de Autoridades* = Real Academia Española (1726-1739): *Diccionario de la lengua castellana en que se explica el verdadero sentido de las voces, su naturaleza y calidad, con las frases o modos de hablar, los proverbios o rephranes, y otras cosas convenientes al uso de la lengua [...] / Compuesto por la Real Academia Española*. Madrid: Francisco del Hierro, 1770².
- Diccionario Geral* (1818) = *Diccionario Geral da Lingoa Portuguesa de algibeira. por tres literatos nacionaes. Contem mais de vinte mil termos novos pertencentes a Artes, Officios, e Sciencias, todos tirados de Classicos Portuguezes, e ainda não incluídos em Diccionario algum até ao prezente publicado*. Lisboa: Impressão Regia.
- Diccionario Portuguez e Brasiliano. Obra necessária aos ministros do altar que empreenderam a conversão de tantos milhares de almas que ainda se acham dispersas, pelos vastos sertões do Brasil, sem o lume da fé, e batismo. Aos que paroquieiam missões antigas, pelo embaraço com que nelas se fala a língua portuguesa, para melhor poder conhecer o estado interior de suas consciências. A todos os que se empregarem no estudo da história natural da geografia daquele país, pois conserva constantemente os seus nomes originaes e primitivos*. Lisboa: Oficina Patriarcal, 1795. [En 1934 foi feita unha reedición con adición da segunda parte: *Dicionário Português-Brasiliano e Brasiliano-Português*, ordenada e preparada por Plínio M. da Silva Ayrosa. São Paulo: Imprensa Oficial].
- Diccionario Universal* (1845) = *Diccionario Universal da Lingua Portuguesa, que abrange Todos os Vocabulos da Lingua Portuguesa, antigos e modernos, suas acceções e sentido conforme as autoridades de nossos classicos, [...] por Uma Sociedade de Litteratos*. Lisboa: Typographia de P.A. Borges.
- Diccionario universal das moedas: assim metallicas, como ficticias, imaginarias, ou de conta, e das de fructos, conchas, &c. que se conhecem na Europa, Asia, Africa, e América. A que se ajunta huma noticia das Moedas dos Judeos, Gregos, e Romanos; e dois Mappas dos pêzos das principaes*

- Cidades de Commercio; das Medidas d'extensão reduzidas a palmos, covados, e varas; e das de capacidade, assim para secos como para molhados.* Recopilado por**** Lisboa, of. de Simão Thaddeo Ferreira, 1793.
- Dictionarivm latino lvsitanicvm, ac iaponicvm ex Ambrosii Calepini.* Amacusa, 1595.
- Dictionnaire de l'Académie Française.* Paris: Coignard.
- DIEC (1995) = Institut d'Estudis Catalans (1995): *Diccionari de la Llengua Catalana.* Barcelona / Palma / València: Enciclopèdia Catalana.
- DLC (1982) = *Diccionari de la llengua catalana.* Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1982.
- DLCL = Labèrnia, Pere (1839-1840): *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina.* 2 vols. Barcelona: V. Pla.
- DMCF = Figuera, Pere Antoni (1840): *Diccionario mallorqui-castella.* Palma: Esteve Trias.
- DMCT = Tarongí i Cortès (1878): *Diccionario mallorquí-castellá.* [Obra inacabada].
- DMFC = Febrer i Cardona, A.: *Diccionári menorquí, español, francés y llatí.* Texto manuscrito de comezos do século XIX.
- DPCB = Vallès, Emili (1927): *Pal•las diccionai català-castellà-francès, amb vocabularis castellà-català i francès-català.* Barcelona: Pal•las.
- DPD = Real Academia Española / Asociación de Academias de la Lengua Española (2005): *Diccionario panhispánico de dudas.* Madrid: Santillana. <<http://buscon.rae.es/dpdI/>>
- DRAE = Real Academia Española (2001): *Diccionario de la lengua española.* Madrid: Espasa-Calpe, 2001²². Edición en CD-ROM, Madrid: Espasa-Calpe, 2003. <<http://buscon.rae.es/draeI/>>
- DRAG (1913-1928) = Real Academia Gallega (1913-1928): *Diccionario gallego-castellano.* A Coruña: Imprenta Ferrer. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- DRAG (1997) = García, C. / Manuel González González (dirs.) (1997): *Diccionario da Real Academia Galega.* A Coruña: Galaxia / Xerais.
- DRG = Planta, Robert de / Florian Melcher / Chasper Pult et al. (1939-): *Dicziunari rumantsch grischun, publichà da la Società reto-rumantscha cul agüd da la Confederaziun, dal chantum Grischun e da la Lia rumantscha.* 12 vols. (A-M). Cuaira: Bischofberger. <<http://www.drg.ch/index.html>>
- DS = Gutiérrez Cuadrado, Juan (dir) (1996): *Diccionario Salamanca de la lengua española.* Madrid/Salamanca: Santillana/Universidad de Salamanca.
- DUE = Moliner, María (1966): *Diccionario de uso del español.* Madrid: Gredos, 1998². [Ed. electrónica en 2001].

- DVCE = Escrig, José (1851): *Diccionario valenciano-castellano*. València: Imprenta de J. Ferrer de Orga.
- DVPM (1999) = Xavier, María Francisca / G. Vicente / M. L. Crispim (ed.) (1999): *Dicionário de Verbos Portugueses do Século 13*. Lisboa: Centro de Linguística da Universidade Nova de Lisboa.
- DVPM (2003) = Xavier, Maria Francisca / G. Vicente / M. L. Crispim (ed.) (2003): *Dicionário de Verbos do Português Medieval. Séculos 12 e 13/14*. Lisboa: Centro de Linguística da Universidade Nova de Lisboa.
- DWB = Grimm, Jacob / Grimm, Wilhelm (1854-1861): *Deutsches Wörterbuch*. 32 vols. Leipzig: S. Hirzel. <<http://germazope.uni-trier.de/Projects/DWB>>
- Encyclopédie = Diderot, M. (1752): *L'encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers [...]. Mis en ordre & publié par M. Diderot [...]*. Paris: Briasson / David / Le Breton / Durand, 1752 ss.
- Estienne, Robert (1531): *Thesaurus linguae latinae*. Paris.
- Estravís (1995) = Alonso Estravís, Isaac (dir.) (1995): *Dicionário da língua galega*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco.
- Fabra, Pompeu (1917): *Diccionari ortogràfic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Faria, Eduardo de (1858-1859): *Diccionario da lingua portugueza de Eduardo de Faria: quarta edição para uso dos portugueses e brasileiros resumida correcta e augmentada com grande numero de termos antigos e modernos, por D. José Maria de Almeida e Araujo Corrêa de Lacerda, etc. Compreendendo todos os vocabulos devidamente accentuados suas acceções e sentidos conforme a auctoridade dos nossos classicos. A etymologia de todos os termos radicaes, expondo o sentido rigoroso das raizes primitivas latinas, gregas, etc. A interpretação dos termos que usavam os antigos escriptores, e que se acham mal definidos nos Dictionarios até hoje publicados. Uma introdução grammatical a mais completa, e ao alcance de todas as intelligencias. Um vocabulario da lingua Tupy, chamada lingua geral dos indigenas do Brasil: seguido de um Dictionario de Synonymos com reflexões criticas*. 2 vols. Lisboa: Imp. de Francisco Xavier de Sousa.
- Faria, Eduardo de (1859): *Novo Dictionario da Lingua Portugueza. O mais exacto e mais completo de todos os Dictionarios até hoje publicados*. Quarta edição. Rio de Janeiro: Typ. Imperial e Constitucional de J. Villeneuve.
- Fernández Rei, Francisco (2004a): "O Arquivo do Galego Oral do Instituto da Lingua Galega", en C. Pujales Prats (ed.): *Actas I, II e III Encontros 'O Son da Memoria'*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 63-79.

- Fernández Rei, Francisco (2004b): “Andisías e rutías: mar de mar e mar de vento na Arousa e na Costa da Morte”, *Ardentía. Revista Galega de Cultura Marítima e Fluvial* 1, 47-52.
- Fernández Rei, Francisco (2005): “Cardumes, barriás e manchas de peixe en galego e portugués”, en Ana I. Boullón Agrelo / Xosé Luís Couceiro Pérez / Francisco Fernández Rei: *As tebras alumeadas. Estudos filolóxicos ofrecidos en homenaxe a Ramón Lorenzo*. Santiago de Compostela: Universidade, 347-363.
- Fernández Rei, Francisco (2007): “Unha vida entre peixe e salitre do mar da Arousa”, *Ardentía. Revista Galega de Cultura Marítima e Fluvial* 4, 22-29.
- Fernández Rei, Francisco / Carme Hermida Gulías (1996): *A nosa fala. Bloques e áreas lingüísticas do galego*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 2003². <www.consellodacultura.org/arquivos/asg/anosafala.php>
- Fernández Rei, Francisco / Carme Hermida Gulías / Fernando R. Tato Plaza (2004): “Historias de vida e léxico do Castiñeiriño (Santiago de Compostela)”, en Rosario Álvarez / Antón Santamarina (eds.): *(Dis)cursos da escrita. Estudos de filoloxía galega ofrecidos en memoria de Fernando R. Tato Plaza*. A Coruña: Fundación Barrié, 141-182.
- Ferreira, José de Azevedo (1980): *Alphonse X. Primeyra Partida. Edition et Étude*. Braga: INIC.
- Ferreira, José de Azevedo (1987): *Afonso X. Foro Real. Vol. 1. Edição e estudo linguístico*. Lisboa: INIC.
- Ferreiro, Manuel (1994): “Contribución á lexicografía histórica do galego: o vocabulario de Payzal”, *Cadernos de lingua* 9, 55-88.
- FEW = Wartburg, Walther von (1922-): *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*. Bonn, 1922-1928, Leipzig, 1932-1940, Basel, 1944 e ss.
- Feyjó, João de Moraes Madureyra (1781): *Orthographia, ou arte de escrever, e pronunciar com acerto a lingua portugueza*. 3^a impr. Lisboa: Na Regia Officina Typografica.
- Figueiredo, António Pereira de (1754): *Colecção de palavras familiares assim portugêsas como latinas*. Lisboa: Miguel Rodrigues.
- Figueiredo, António Pereira de (1760): *Breve dictionario da latinidade pura e impura, com a significação portugueza*. Lisboa: Of. Patr. de Francisco Luiz Ameno.
- Filgueira Valverde, Xosé / L. Tobío Fernádes / A. Magariños Negreira / Cordal Carús (1926): *Vocabulario popular castelán-galego*. Vigo: El Pueblo Gallego. [Incluído en Santamarina (2003b)].

- Folqman, Carlos (1755): *Diccionario Portuguez e Latino, no qual as dicções e phrases da lingua portugueza [...] se acham clara e distinctamente vertidas na latina, e authorisadas com exemplos dos auctores classicos. [...] Compilado do Vocabulario do Reverendo Padre D. Rafael Bluteau, e dos melhores Dictionarios de varias linguas [...] offerecido ao Rei Fidelissimo Dom José I [...] por Carlos Folqman*. Lisboa: Miguel Manescal da Costa.
- Folqman, Carlos (1762): *Nomenclatura portugueza, e latina [...] com hum pequeno vocabulario de verbos portuguezes*. Lisboa: Miguel Rodrigues.
- Fonseca, José da / José Inácio Roquete (1848a): *Diccionario da Lingua Portugueza de José da Fonseca, feito inteiramente de novo e consideravelmente augmentado por José Inácio Roquete*. París/Lisboa: Guillard/Aillaud.
- Fonseca, José da / José Inácio Roquete (1848b): *Diccionario dos Synonimos, Poetico e de Epithethos da Lingua Portugueza*. París: Aillaud.
- Fonseca, Pedro José da (1762): *Parvum lexicon latinum Lusitana interpretatione adjuncta*. Lisboa: Miguel Manescal da Costa.
- Fonseca, Pedro José da (1771): *Diccionario portuguez, e latino*. Lisboa: Regia Officina Typografica.
- Franco, António (1716): *Indiculo universal: contém distinctos em suas classes os nomes de quasi todas as couzas que ha no mundo*. Évora. [Reeds. en 1754, 1804].
- Franco, Francisco Soares (1804-1806): *Diccionario de agricultura*. 5 vols. Coimbra: Real Imprensa da Universidade.
- Franco Grande, Xosé Luís (1968): *Diccionario galego-castelán e vocabulario castelán-galego*. Vigo: Galaxia. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Freire, Francisco José [Cândido Lusitano] (1765): *Diccionario poetico*. Lisboa: Officina Patriarcal de Francisco Luiz Ameno. [Reedicións en 1794, 1820].
- Freire, Francisco José [Cândido Lusitano] (1842): *Reflexões sobre a lingua portugueza*. Lisboa: Typ. Soc. Propagadora dos Conhecimentos Uteis.
- Freixa, Judit / Elisabet Solé (2003): "Neoloxismos para a actualización de gramáticas e dictionarios", en Xosé María Gómez Clemente / Alexandre Rodríguez Guerra (coords.) (2003b), 179-190.
- García de Palacio, Diego (1587): *Instrvción návtica para el bven vso y regimiento de las naos, su traça y su gouierno conforme a la altura de México*. México: Pedro Ocharte. [Ed. facsimilar en Madrid: Ediciones Cultura Hispánica, 1944].
- García González, Constantino (1974): *Léxico de la comarca compostelana*. Santiago de Compostela: Universidade.

- García González, Constantino (1985): *Glosario de voces galegas de hoxe*. Santiago de Compostela: Universidade. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- García Macho, María Lourdes (1993): “Sobre los vocablos suprimidos en la edición de 1516 del *Vocabulario español-latino* de Nebrija”, *Anuario de Letras* 30, 135-159.
- García Macho, María Lourdes (1995): “Variantes léxicas y derivados en dos ediciones del *Vocabulario español-latino* de Elio Antonio de Nebrija”, *Cahiers de Linguistique Hispanique Médiévale* 20, 187-208.
- García Macho, María Lourdes (2005): “Actitud de Nebrija en las ediciones posteriores del *Vocabulario español-latino*”, en Luis Santos Río (ed.): *Palabra, norma, discurso. En memoria de Fernando Lázaro Carreter*. Salamanca: Universidad, 537-558.
- Gardin, B. et al. (1974): “À propos du ‘sentiment néologique’”, *Langages* 36, 45-72.
- Garrett, João Baptista da Silva Leitão de Almeida (1966): *Obras*. Vol. II. Porto: Lello e Irmão.
- GAVI = Colussi, Giorgio (1983-2006): *Glossario degli antichi volgari italiani*. 20 vols. Helsinki / Foligno: Helsinki University Press / Editoriale Umbra.
- GDLE = Aquilino Sánchez (1985): *Gran diccionario de la lengua española*. Madrid: SGEL.
- GDLI = Battaglia, Salvatore / Giorgio Bàrberi Squarotti (1961-2002): *Grande dizionario della lingua italiana*. 21 vols. Torino: UTET.
- GDS XXI = Pena, X. A. (2005) *Gran dicionario Século XXI da lingua galega*. Vigo: Editorial Galaxia / Edicións do Cumio.
- GDUEA = Aquilino Sánchez (dir.) (2001): *Gran diccionario de uso del español actual*. Madrid: SGEL.
- GDXL (2000) = Carballeira Anxo, X. M. (coord.) (2000): *Gran Dicionario Xerais da Lingua*. Vigo: Xerais.
- GEC (1969-1980) = Joan Carreras i Martí (1969-1980): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Gesner, Conrad (1551-1587): *Historiae animalium*. Zürich: Christophorus Froshoverum, 1551 (I), 1554 (II), 1555 (III), IV (1558), 1587 (V).
- Gestido de la Torre, Eloi / Xosé María Gómez Clemente (2003): “Neoloxía, neoloxismos e dicionarios”, en María Álvarez de la Granja / Ernesto González Seoane (eds): *A estandarización do léxico*. Santiago: Consello da Cultura Galega, 475-498.
- Gili Gaya, Samuel (1945): “Características de este diccionario”, en *Diccionario general ilustrado de la lengua española. Prólogo de D. Ramón Menéndez Pidal. Revisión de D. Samuel Gili Gaya*. Barcelona: Spes; Barcelona: Bibliograf, 1971³.

- Gili Gaya, Samuel (1947-1957): *Tesoro Lexicográfico del Español (1492-1726)*. Madrid: CSIC, 1947 (fasc. I, A), 1948 (fasc. II, B), 1952 (fasc. III, C-Ch), 1957 (fasc. IV, D); Madrid: CSIC, 1960 (vol. I, A-E).
- Gilliver, Peter (2000): "Appendix II. OED Personalia", en Lynda Mugglestone (2000b: 232-252).
- Gómez Aguado, Enrique (ed.) (1992): Francisco del Rosal, *Diccionario etimológico. Alfabeto primero de origen y etimología de todos los vocablos originales de la lengua castellana*. Madrid: CSIC.
- Gómez Clemente, Xosé María / Alexandre Rodríguez Guerra (2003a): "Neoloxismos na lingua xornalística galega", en Xosé María Gómez Clemente / Alexandre Rodríguez Guerra (coords.) (2003b), 95-168.
- Gómez Clemente, Xosé María / Alexandre Rodríguez Guerra (coords.) (2003b): *Neoloxía e lingua galega: teoría e práctica*. Vigo: Universidade.
- Gómez Guinovart, Xavier / E. Sacau Fontenla (2005): "Técnicas para o desenvolvemento de dicionarios de tradución a partir de corpóra aplicadas na xeración do *Dicionario CLUVI Inglés-Galego*", *Viceversa. Revista Galega de Traducción* 11, 159-171.
- Gómez Pablos, Beatriz (2004): "Rafael Bluteau en el Diccionario de Autoridades", *Revista de Filología de la Universidad de La Laguna* 22, 67-78.
- González González, Manuel (1996): "O *Dicionario da lingua galega* da Real Academia Galega", en *Actas do Simposio de Lexicografía actual: elaboración de dicionarios*, organizado pola Real Academia Galega e o Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias "Ramón Piñeiro" (Santiago-A Coruña, 9-11 outubro de 1995). A Coruña: Real Academia Galega, 111-119.
- González Seoane, Ernesto (dir.) / María Álvarez de la Granja / Ana Isabel Boullón Agrelo (2006): *Diccionario de dicionarios do galego medieval*. Santiago de Compostela: Universidade.
- GPSR = Gauchat, Louis / Jules Jeanjaquet / Ernst Tappolet / E. Muret (1924-): *Glossaire des patois de la Suisse romande*. 7 vols. (A-F). Neuchâtel / Paris: V. Attinger. <<http://www.gpsr.ch/>>
- Griera, Antoni (1935-1947): *Tresor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya*. 14 vols. Barcelona: Eds. Catalunya.
- Grimm, Jacob (1819-1837): *Deutsche Grammatik*. 4 vols. Göttingen: Dieterich'sche Buchhandlung. [Reimpresión en London: Routledge, 1999].
- Guadix, Diego de [1593]: *Recopilación de algunos nombres arábigos que los árabes pusieron a algunas ciudades y a otras muchas cosas*. Manuscrito 59-I-24 da Biblioteca Colombina (Sevilla). [Existe unha edición de Elena Bajo Pérez / Felipe Maíllo Salgado, Gijón: Ediciones Trea, 2005].

- Guardiola Savall, M. Isabel (2006): "El Tesor lexicogràfic valencià (1543–1880) (TLV)", en *Actas del II Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica. Alicante, 19-23 de septiembre de 2006*, no prelo.
- Guerra, Francisco (1982): *El Tesoro de Medicinas de Gregorio López, 1542-1596. Estudio, texto y versión*. Madrid: Ediciones Cultura Hispánica.
- Guerreiro, Miguel do Couto (1784): *Tratado da versificação portugueza [...]* *Diccionario de Consoantes*. Lisboa: Of. Patr. de Francisco Luiz Ameno.
- Guiter, Henri (1994): "Rang et dispersion des fréquences lexicales romanes", *Revue de Linguistique Romane* 58, 47-70.
- Hallig, Rudolf / Walther von Wartburg (1952): *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie: Versuch eines Ordnungsschemas*. Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Klasse für Sprachen, Literatur und Kunst 1952/4. Berlin: Akademie.
- Houaiss, Antônio (2001): *Dicionário Houaiss da Língua Portuguesa*. Rio de Janeiro: Objetiva.
- Houaiss, Antônio (2001): *Dicionário Houaiss da Língua Portuguesa*. 6 vols. Lisboa: Círculo de Leitores.
- Ibáñez Fernández, José (1950): *Diccionario galego da rima e galego-castelán*. Madrid: Marsiega.
- IEC (1911) = Institut d'Estudis Catalans (1911): *Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona.
- IEC (1996) = Institut d'Estudis Catalans (1996): "L'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana*. Criteris aprovats per la Secció Filològica", en *Documents de la Secció Filològica*. Vol. III. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 11-53.
- IEC (1997) = Institut d'Estudis Catalans (1997): "Diferències del DIEC respecte del DGLC quant a la representació de les entrades i la nomenclatura", en Institut d'Estudis Catalans: *Documents normatius 1962-1996 (amb les novetats del diccionari)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 45-228.
- IEC (2001) = Institut d'Estudis Catalans (2001): *Diccionari manual de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana / Institut d'Estudis Catalans.
- ILG / RAG (1990) = Instituto da Lingua Galega / Real Academia Galega (1990): *Diccionario da lingua galega*. A Coruña: Real Academia Galega.
- Ir Indo (2004)= Domínguez Dono, X. / A. X. Rajó Pazó / B. Varangas González. (coords.): *Diccionario de galego*. Vigo: Ir Indo.
- Ivo, Miguel Tibério Pedegache Brandão (1778): *Novo Dicionario francez e portuguez*. Lisboa. [É a 4ª ed.; falta noticia das anteriores].
- Ivo, Miguel Tibério Pedegache Brandão / Manuel Joaquim Henriques de Paiva (?) (1786⁵): *Novo Dicionario Francez e Portugues, composto se-*

gundo os mais célebres dictionarios e enriquecido de muitos termos de medicina, de anatomia, de cirurgia, de farmacia, de quimicia [sic], de historia natural, de botanica, de mathematica, de marinha, e de todas as outras artes e sciencias, notavelmente corrigido, emendado, e adicionado com hum sem numero de termos, e locuções, e algumas frases em ambos os idiomas. Quinta Edição. Lisboa: Officina de Filipe da Silva e Azevedo; 1803⁷.

Janua linguarum (1611) = *Janua linguarum, sive modvs maxime accomodatvs, qvo patefit aditvs ad omnes lingvas intelligendas*. Salamanca: Francisco de Cea Tesa, 1611.

Jarava, Juan (1557): *Historia de las yeruas y plantas, sacada de Dioscóride Anazarbeo y otros insignes autores, con los nombres griegos, latinos y españoles*. Amberes: Herederos de Arnolde Byrcman. [Ed. facsimilar de J. M. López Piñero / M. L. López Terrada / J. Pardo Tomás (1998): *Historia de las yervas y plantas. Un tratado renacentista de materia médica*. Barcelona: Juan de Serrallonga].

JOB = Peter Skautrup: *Jysk Ordbog*. [en liña] <<http://www.jyskordbog.dk/hjemmesider/index.html>>

Johnson, Samuel (1755): *A Dictionary of the English Language: In which the Words are deduced from their Originals, and illustrated in their different significations by Examples from the best Writers To which are prefixed a History of the Language, and an English Grammar*. 2 vols. London: Printed by W. Strahan for J. and P. Knapton; T. and T. Longemand; C. Hitch and L. Hawes; A. Millar; and R. and J. Dodsley.

Junius, Hadrianus [Adriaen de Jonghe] (1567): *Nomenclator omnium rerum propria nomina variis lingvis explicata indicans*. Amberes: Cristóbal Plantino [Ed. facsimilar en Hildesheim-New York: Georg Olms, 1976].

Koike, Kazumi (2001): *Colocaciones léxicas en el español actual. Análisis formal y léxico-semántico*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá/Takushoku University.

Laguna, Andrés (1555): *Acerca de la materia medicinal y de los venenos mortíferos*. Amberes: Juan Latio. [Ed. facsimilar en Madrid: Consejería de Agricultura y Cooperación de la Comunidad de Madrid, 1991].

Lara, Luis Fernando (1990): “El diccionario, instrumento de la etnicidad”, en Luis Fernando Lara: *Dimensiones de la lexicografía. A propósito del Diccionario del español de México*. México: El Colegio de México, pág. 39-50.

Lara, Luis Fernando (2004): *De la definición lexicográfica*. México: El Colegio de México.

- Laredo, Bernardino de (1527): *Modus faciendi cum ordine medicandi*. Sevilla: Jacobo Cromberger.
- Laurenzi, Joseph (1640): *Amalthea onomastica in qua voces universae, abstrusiores, sacrae, profanae, antiquae, antiquatae, usurpatae, usurpandae [...]*. Basilea.
- Leech, G. / A. Wilson (1996). *Recommendations for the Morphosyntactic Annotation of Corpora. EAGLES Guidelines*. [en liña] <<http://www.ilc.cnr.it/EAGLES96/annotate/annotate.html>>
- LEI = Pfister, Max (1979-): *Lessico Etimologico Italiano*. Wiesbaden: Reichert.
- Leiras Pulpeiro, Manuel (ca. 1906): Vocabulario. Texto manuscrito. Fundación Penzol. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Lence Santar, Eduardo (1938-1941): *Etnografía mindoniense*. Ed. de Armando Requeixo. Santiago de Compostela: Follas Novas, 2000.
- Llópiz Méndez, Vicente Luis (1954a): “Locuciones”, en Llópiz 1954a.
- Llópiz Méndez, Vicente Luis (1954a): *Refranero gallego*. Inédito. Editorial de los Bibliófilos Gallegos. Museo de Pontevedra.
- Llópiz Méndez, Vicente Luis (1956): “Parecias selectas. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez”, *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 8 (2006), 265-316. [Edición de Xesús Ferro Ruibal e Cristina Veiga Novoa].
- Lopes, David (1969): *A expansão da língua portuguesa no Oriente nos séculos XVI, XVII e XVIII*. 2ª ed. revista, prefaciada e anotada por Luís de Matos. Porto: Ed. Portucalense. [A primeira edición é de 1936; reprod. facsimilar en Lisboa: Copipronto, 2000].
- López, Gregorio (1672): *Tesoro de medicinas para todas enfermedades*. México: Francisco Rodríguez Lupercio.
- López Fernández, S. et al. (2005): *Novas palabras galegas. Repertorio de creacións léxicas rexistradas na prensa e en Internet*. Vigo: Universidade.
- López Ferreiro, Antonio (ed.) (1901): *Galicia Histórica. Colección diplomática*. Santiago: Tipografía Galaica.
- Lorenzo, Ramón (ed.) (1968): *Sobre cronología do vocabulário galego-português (Anotações ao “Dicionário etimológico” de José Pedro Machado)*. Vigo: Galaxia.
- Lorenzo, Ramón (ed.) (1988): *Coloquio de lexicografía*. Santiago de Compostela: Universidade.
- Losada Soler, Elena (2006): “Los vocabularios del *Roteiro da primeira viagem de Vasco da Gama* y de la *Relazione de Pigafetta*: dos niveles de conciencia lingüística”, en *Maresia* 1, 42-53.
- Lucena, João de (1600): *Historia da Vida do Padre Francisco Xavier*. Lisboa:, Pedro Crasbeeck. [Ed. facsimilar en Lisboa, 1952].

- Luz, Tomás da (1673): *Amalthea, sive hortus onomasticus in gemina divisus florilegia, quorum quodlibet multigenas subdividitur in areolas, in quibus communiora nomina ad quotidianum linguæ Latialis usum, & exercitatione spectantia continentur, cum indice totulorum ad limen appposito*. Lisboa: Joannes a Costa.
- Macdonald, Gerald J. (1981): Antonio de Nebrija, *Vocabulario de romance en latín*. Madrid: Cátedra.
- Machado, Diogo Barbosa (1741-1758): *Bibliotheca Lusitana, Historia, Critica e Chronologica, na qual se comprehende a noticia dos autores portugueses, e das obras que compozeram desde o tempo da promulgação da Lei da Graça, até o tempo presente*. Lisboa. [Cit. pola ed. de Coimbra, 1966].
- Maia, Manuel Rodrigues (1790): *Diccionario das elyses, que mais frequentemente se encontram nos auctores clássicos: interpretadas*. Lisboa: Of. de António Gomes.
- Mancho Duque, María Jesús (ed.) (2005): Juan Jarava, *Historia de las yervas y plantas*. Salamanca: Universidad.
- Marcuello, Francisco (1617): *Primera parte de la historia natvral y moral de las aves*. Zaragoza: Juan de Lanaja y Quartanet. [Ed. facsimilar en Madrid: ICONA, 1989].
- Marques, José (1758-1764): *Nouveau dictionnaire des langues françoise et portugaise: Novo dicionario das linguas portugueza e franceza, com os termos latinos, tirado dos melhores Authores, e do Vocabulario Portuguez, e Latino do P.D. Rafael Bluteau*. Lisboa: Imp. de José da Costa Coimbra, 1758 (vol. I); Lisboa: Offic. Patriarcal de Francisco Luiz Ameno, 1764 (vol. II).
- Marques, José (1775-1776?): *Nouveau Dictionnaire des langues françoise et portugaise*. Troisième edition. Lisboa: Imp. Royale.
- Marques, José (ed.) (1999): *Roteiro da primeira viagem da Vasco da Gama à Índia / Álvaro Velho*. Porto: Faculdade de Letras.
- Maunory, Monsieur de (1701): *Grammaire et dictionnaire françois et espagnol*. Paris: Veuve de Claude Barbin.
- Messner, Dieter (1994-): *Dicionário dos dicionários portugueses*: Salzburg: Universität/Institut für Romanistik. [Da obra, en curso de publicación, saíron a lume os seguintes volumes: I, ABA-ABC (1994); II, ABD-ABU (1994); III, AC (1996); IV, ADA-AFU (1996); V, AGA-AJU (1995); VI, ALA-ALG (1997); VII, ALH-ALZ (1998); VIII, AM (1998); IX, AN-AO (2003); X, APA-APU (2005); XI, AQ-ARL, (2005); XII ARM- ARRI (2005); XIII, ARRO-ATELI (2006); XIV, ATEM-AZU; H (2005); K (2002); NA-NI (1999); NO-NU (2001); O (2002); U (1997)].
- Messner, Dieter (1998): "Postscriptum: Vasco da Gama und ein Tabu in der portugiesischen Lexikologie", in *Mitteilungen des Deutscher Lusitanisten-Verband* 10, 45-46.

- Messner, Dieter (2007a): “Os dicionários portugueses, devedores da lexicografia espanhola”, *Península. Revista de Estudos Ibéricos* 4, 15-20.
- Messner, Dieter (2007b): “Las relaciones lexicográficas hispano-lusas”, en Ángel Marcos de Dios: *Aula ibérica. Actas de los congresos de Évora y Salamanca*. Salamanca: Universidad, 317-322.
- Migliorini Bruno (1961³): *Che cos'è un vocabolario*. Firenze: F. Le Monnier.
- Minsheu, John (1599): *A Dictionarie in Spanish and English, first published into the English tongue by Ric. Perciuale [...] Hereunto for the further profite and pleasure of the learner or delighted this tongue, is annexed an ample English Dictionarie*. Londres: Edm. Bollifant. [Ed. facsimilar en Málaga: Universidad, 2000].
- Minsheu, John (1617): *Ductor in Linguas, The Gvide Into tongves*. Londres: Iohannis Minsheu.
- Miranda Menéndez, Fernanda (2004): “Dimensões ‘meta’ nos textos jurídicos medievais”, en Ana Maria Brito / Olívia Figueiredo / Clara Barros (eds.): *Linguística histórica e história da língua portuguesa. Actas do Encontro de Homenagem a Maria Helena Paiva*. Porto: Faculdade de Letras, 227-237.
- Morais Silva, António de (1789): *Diccionario da lingua portugueza / composto pelo padre D. Rafael Bluteau; reformado e acrescentado por Antonio de Moraes Silva*. 2 vols. Lisboa: Of. de Simão Thaddeo Ferreira; 1813²; 1823³; 1831⁴; 1844⁵; Lisboa: Typ. de Antonio José da Rocha, 1858⁶; 1877-1878⁷; 1889⁸; 1891⁹.
- Morais Silva, António de (1949-1959): *Grande dicionário da língua portuguesa. Ed. revista, corrigida, muito aumentada e actualizada segundo as regras do acordo ortográfico luso-brasileiro de 10 de Agosto de 1945 por Augusto Moreno, Cardoso Júnior e José Pedro Machado*. 12 vols. Lisboa: Editorial Confluência 1949-1959¹⁰.
- Mugglestone, Lynda (2000a): “‘Pioneers in the Untrodden Forest’: The New English Dictionary”, en Lynda Mugglestone (2000b), 1-22.
- Mugglestone, Lynda (ed.) (2000b): *Lexicography and the OED. Pioneers in the Untrodden Forest*. Oxford: Oxford University Press.
- Murray, James Augustus Henry (1900): *The evolution of English lexicography*. Oxford: Clarendon Press; London: Henry Frowde.
- Murray, K. M. Elisabeth (1977): *Caught in the Web of Words. James Murray and the ‘Oxford English Dictionary’*. New Haven / London: Yale University Press.
- NDMA = Amengual, Josep J. (1858): *Nuevo diccionario mallorquin-castellano-latin*. Palma: J. Colomar.

- Nebrija, Elio Antonio de (1481): *Introductiones latinæ*. Salamanca. [Ed. facsimilar en Salamanca: Universidad, 1981].
- Nebrija, Elio Antonio de (1492): *Lexicon hoc est dictionarium ex sermone latino in hispaniense*. Salamanca. [Ed. facsimilar de Germán Colón / Amadeu-J. Soberanas, Barcelona: Puvill, 1979].
- Nebrija, Elio Antonio de (1495?): *Dictionarium ex hispaniense in latinum sermonem*. Salamanca. [Ed. facsimilar da Real Academia Española (Madrid, 1989), que reproduce a edición facsimilar anterior de 1951].
- Nebrija, Elio Antonio de (1518): “Lexicon illorum vocum quae as medicamentariam arte pertinerent”, en *Pedacij dioscoridis anazarbei de medicinali materia liber primus*. Alcalá: Arnaldo Guillermo de Brocar.
- Nebrija, Elio Antonio de (1545): *Dictionarium Aelij Antonij Nebrissensis iam denuo innumeris dictionibus locupletatum*. Amberes: Iohannis Steelsij. NED = Véxase OED.
- Nieto Jiménez, Lidio (2002): *Tesoro lexicográfico del español marinerio anterior a 1726*. Madrid: Arco/Libros.
- Nieto Jiménez, Lidio / Manuel Alvar Ezquerra (2002): “Apuntes para la historia de la lexicografía hispano-inglesa”, *Revista de Filología Española* 82, 319-343.
- Nieto Jiménez, Lidio / Manuel Alvar Ezquerra (2004): “El Nuevo Tesoro Lexicográfico del Español (s. XIV-1726)”, en *Actas del I Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica, La Coruña, 14-18 de septiembre de 2004*, no prelo.
- Nieto Jiménez, Lidio / Manuel Alvar Ezquerra (2006): “Nebrija en la lexicografía hispano-inglesa anterior al *Diccionario de Autoridades*, según los datos del NTLE”, en Antonio Roldán Pérez / Ricardo Escavy Zamora / Eulalia Hernández Sánchez / José Miguel Hernández Terrés / Mª Isabel López Martínez (eds.): *Caminos Actuales de la Historiografía Lingüística. Actas del V Congreso Internacional de la Sociedad Española de Historiografía Lingüística. Murcia, 7-11 de noviembre de 2005*. Murcia: Universidad, vol. I, 133-153.
- NOB = *Norsk Ordbok*. 6 vols. (A-K). Oslo: Det norske Samlaget, 1950-2002. <<http://no2014.uio.no/>>
- Novo dicionario (1806) = *Novo Dicionario da Lingua Portuguesa, composto sobre os que até ao presente se tem dado ao prelo, e Accrescentado de varios vocabulos extrahidos dos Classicos Antigos, e dos Modernos de melhor nota, que se achaõ universalmente recibidos*. Lisboa: Typografia Rollandiana, 1806.
- NTLE = Nieto Jiménez, Lidio / Manuel Alvar Ezquerra (2007): *Nuevo tesoro lexicográfico del español (s. XIV-1726)*. 11 vols. Madrid: Arco/Libros.

- Observatori de Neologia (1998): *Diccionari de paraules noves*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Och, F. J. / H. Ney (2003): "A Systematic Comparison of Various Statistical Alignment Models", *Computational Linguistics* 29 (1), 19-51.
- ODS = Dahlerup, Verner (1919-1956): *Ordbog over det danske sprog*. 28 vols. Copenhagen: Gyldendal. <http://ordnet.dk/ods/bogvaerket_html>
- OED = Murray, James Augustus Henry / Henry Bradley / W. A. Craigie / C. T. Onions (1928): *Oxford English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press; 1989² (20 vols.); 2000³ (en liña). [Publicado inicialmente en 128 fascículos entre 1884 e 1928. Ata 1895 leva por título *A new English dictionary on historical principles founded mainly on the materials collected by the Philological Society*].
- Oliveira: Alberto de (s.d.): *Eça de Queiroz. Páginas de memorias*. Lisboa: Portugal-Brasil.
- Orta, Garcia da (1563): *Coloquio dos simples e drogas he cousas mediçinais da India e assim dalgu[m]as frutas achadas nella onde se tratam algu[m]as cousas tocantes amediçina, [sic] pratica e outras cousas boas pera saber / cõpostos pello Doutor Garçia Dorta, fisico del Rey nosso senhor, vistos pello muyto Reuerendo senhor, ho licenciado Alex Diaz Falcam, desembargador da casa da supricaça inquisidor nestas partes*. Goa: Ioannes de Endem. [Reprod. facsimilar s.d. (1963?)].
- Ortigão, José Duarte Ramalho (1943/1945): *Figuras e questões literarias*. 2 vols. Lisboa: Livraria Clássica Editora, 1943 (vol. I), 1945 (vol. II).
- Osselton, Noel (2000): "Murray and his European Counterparts", en Lynda Mugglestone (2000b: 59-76).
- Otero Álvarez, Aníbal (1949-1977): "Hipótesis etimológicas referentes al gallego-portugués [I]-(XXV)", *Cuadernos de Estudios Gallegos* IV/13 (1949), 171-200; VI/18 (1951), 83-114; VIII/24 (1953), 87-119; IX/28 (1954), 273-292; X/32 (1955), 405-427; XI/33 (1956), 117-139; XI/34 (1956), 245-269; XII/36 (1957), 107-125; XII/37 (1957), 213-227; XIII/39 (1958), 77-94; XIV/43 (1959), 87-105; XIV/44 (1959), 331-348; XV/45 (1960), 89-104; XVI/49 (1961), 159-175; XVII/53 (1962), 329-347; XVIII/54 (1963), 16-34; XIX/58 (1964), 141-160; XX/60 (1965), 12-30; XX/62 (1965), 330-349; XXI/64 (1966), 170-188; XXII/67 (1967), 165-182; XXIII/69 (1968), 70-88; XXV/75 (1970), 70-88; XXVI/80 (1971), 287-306; XXX/90-91-92 (1976-77): 137-155. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Otero Álvarez, Aníbal (1967): *Contribución al diccionario gallego*. Vigo: Galaxia. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Otero Álvarez, Aníbal (1977): *Vocabulario de San Jorge de Piquín*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago. [Incluído en Santamarina (2003b)].

- Owen, Lewis (1605): *The Key of the Spanish Tongve*. Londres: T. C. for W. Welby.
- Palencia, Alfonso de (1490): *Universal vocabulario en latín y en romance o Universale compendium vocabulorum cum vulgare expositione*. Sevilla: Paulus de Colonia.
- Palmireno, Juan Lorenzo (1569): *Vocabulario del humanista [...] donde se trata aues, peces, quadrúpedos, con sus vocablos de caçar, y pescar, yeruas, metales, monedas, piedras preciosas, gomas, drogas, olores, y otras cosas que el estudioso en letras humanas ha menester*. Valencia: Pedro de Huete. [Ed. facsimilar en Valencia: F. Domenech, 1978].
- Papias (ca. 1050): *Elementarium doctrinae erudimentum*. Eds. incunabulares en Milán (1476) e Venecia (1485, 1491 e 1496).
- Pascual Rodríguez, José Antonio / Rafael García Pérez (2007): *Límites y horizontes en un diccionario histórico*. Salamanca: Diputación.
- Peiris, Edmund (1943): "Sinhalese Christian Literature of the XVIIth and XVIIIth Centuries", en *Journal of the Royal Asiatic Society C.B.*, 35, 96, 163-181.
- Pensado Tomé, José Luis (1974): *Opúsculos lingüísticos gallegos del siglo XVIII*. Vigo: Galaxia.
- Pereira, Bento (1634): *Prosodia in Vocabularium Trilingue, Latinum, Lusitanicum, & Hispanicum digesta, in qua dictionum significatio, et syllabarum quantitas expenditur*. Évora. [Reeds. en Lisboa, 1653, 1661, 1669, 1674, 1683].
- Pereira, Bento (1647): *Thesouro da Lingoa Portuguesa*. Lisboa.
- Pereira, Bento (1655): *Florilegio dos modos de fallar, e adagios da lingoa portuguesa: dividido em duas partes, em a primeira das quaes se poem pella ordem do Alphabeto as Frases Portuguesas, a que correspondem as mais puras, & elegantes Latinas: na segunda se poem os principaes adagios Portugueses, com seu Latim proverbial correspondente. Pera se ajuntar a Prosodia, & Thesouro Portugues, como appendiz, ou complemento*. Lisboa.
- Pereira, Bento (1697): *Tertia pars selectissimarum descriptionum, quas idem auctor vel olim á se compositas, vel à probatissimis scriptoribus emendatas alphabetico ordine digessit. Ubi quae sine ullo auctore proponuntur, auctor ipse Florilegii composuit, reliquas collegit*. Évora. [Reeds. en Évora, 1710, 1723, 1732, 1741, 1750].
- Pereira, Bento (1697): *Thesouro da Lingoa Portuguesa, en Prosodia in Vocabularium Bilingue, Latinum, et Lusitanum digesta, [...] auctore Doctore P.Benedicto Pereyra S.J. [...], Septima Editio*. Evora: Typographia Academiae.
- Pereira, Bento / Matias de S. Germano (1750): *Prosodia in vocabularium bilingue, Latinum, et Lusitanum digesta*. Évora: Typographia Academiae.

- Pereira, Isaiás da Rosa (1964-1966): "A livraria da Universidade de Lisboa, no início do século XVI", en *Arquivo de bibliografia portuguesa* 37/48, 155-170.
- Pérez Pascual, Ignacio / Cleofé Tato García (1986): "O vocabulario de Leiras Pulpeiro (I)", *Verba* 13, 237-267.
- Pinto, Luís Álvares (1784): *Diccionario pueril para uso dos meninos*. Lisboa: Offic. Patr. de Francisco Luiz Ameno.
- Pintos, Juan Manuel (1865): *Vocabulario gallego-castellano*. Ed. de M. Neira e X. Riveiro. Anexo 5 de *Cadernos de lingua*. A Coruña: RAG, 2000. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Pomey, Francisco / Antonio Franco (1754): *Indiculo universal: contém distinctos em suas classes os nomes de quasi todas as couzas que ha no mundo*. Évora: Off. da Universidade.
- Pomey, Francisco / Manuel de Azevedo (1736): *Pomarium latinitatis elegantiori consitum cultu, longeque paritiori descriptum manu in quo locutiones synonymae bene multae...editio postrema ac nova lusitano ordine translata*. Coimbra.
- Porto Dapena, José Álvaro (1997): "Algunas observaciones sobre el contorno de la definición lexicográfica", en M. Almeida / J. Dorta (eds.): *Contribuciones al estudio de la lingüística hispánica. Homenaje al profesor Ramón Trujillo*. Vol. II. Santa Cruz de Tenerife: Montesinos, 211-226.
- Porto Dapena, José Álvaro (2000-2001): "Las letras como entradas del diccionario", *Revista de Lexicografía* 7, 125-154.
- Porto Dapena, José Álvaro (2002a): *Manual de técnica lexicográfica*. Madrid: Arco/Libros.
- Porto Dapena, José Álvaro (2002b): "La estructura actancial como criterio separador de acepciones en el artículo lexicográfico", en José Ignacio Pérez Pascual / Mar Campos Souto (eds.): *Cuestiones de lexicografía*. Lugo: Tris Tram, 171-190.
- Porto Dapena, José Álvaro (2003-2004): "La lematización de los pronombres en los diccionarios actuales", *Revista de Lexicografía*, 10, 139-182.
- Porto Rey, Francisco (1900-1908): *Diccionario gallego-castellano*. Edición de María Xesús Bugarín López e Begoña González Rei. A Coruña: Real Academia Galega, 2000.
- Pottier, Bernard (1962): Rec. de Gili Gaya (1947-1957), *Bulletin Hispanique* 64, 143-144.
- Prat de la Riba, E. (1910): *Memòria endreçada a la Diputació de Barcelona pel seu President*. Barcelona.
- Quilis, Antonio (1982): "Diccionarios de pronunciación", *LEA* 4/2, 325-332.
- Quinque linguarum* (1526) = *Quinque linguarum vtilissimus uocabulista Latine. Tusche. Galliche. Hyspane. & Alemanice. Ualde necessarius per*

- mundum versari cupientibus. Nouiter per Franciscum Garonus maxima diligentia in lucem elaboratus.* Venecia: Franciscum Garonus, 1526.
- Quinque linguarum* (1534) = *Qvinqve lingvarvn, Latinae, Theutonicae, Gallicae, Hispanicae, Italicae, dilucidissimus dictionarius.* Amberes: Ioannes Steelsius, 1534.
- RAE (1780) = Real Academia Española (1780): *Diccionario de la lengua castellana compuesto por la Real Academia Española, reducido á un tomo para su mas fácil uso.* Madrid: Joaquín Ibarra.
- RAE (1927) = Real Academia Española (1927): *Diccionario manual e ilustrado de la lengua española.* Madrid: Espasa-Calpe.
- RAE (1933-1936): Real Academia Española (1933-1936): *Diccionario histórico de la lengua española.* Madrid: Imprenta de Librería y Casa Editorial Hernando, 1933 (vol. I, A), 1936 (vol. II, B-Cevilla).
- RAE (1960-1996): *Diccionario histórico de la lengua española.* Madrid: Imp. Silverio Aguirre Torre.
- RAE (2000) = Real Academia Española (2000): *Ortografía española.* Madrid: Espasa-Calpe.
- RAE (2001) = *Corpus Diacrónico del Español. Prontuario de marcación SGML.* Madrid.
- RAE (2005) = Real Academia Española (2005): *Diccionario del estudiante.* Madrid: Santillana.
- RAE (2006) = Real Academia Española / Asociación de Academias de la Lengua Española (2006): *Diccionario esencial de la lengua española.* Madrid: Espasa-Calpe.
- Rafel, Joaquim (1989): "Sobre la normalització dels diccionaris catalans: els elements intrínsecs i extrínsecs en les definicions lexicogràfiques", en *La corona d'Aragó i les llengües romàniques. Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colón.* Tübingen: Gunter Narr Verlag, 441-452.
- Rafel, Joaquim (1996): "El diccionari de l'Institut i el Diccionari Fabra", en *Estudis de Lingüística i Filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit.* Vol. 3. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Departament de Filologia Catalana, 217-269.
- Rafel, Joaquim (dir.) (1996-1998): *Diccionari de freqüències.* 3 vols + 2 CD-ROM. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Rafel, Joaquim (2006): "Els elements extrínsecs en les definicions lexicogràfiques: teoria i aplicació", en Elisenda Bernal / Janet DeCesaris (ed.): *Palabra por palabra. Estudios ofrecidos a Paz Battaner.* Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 201-217.
- Rafel, Joaquim (2007): "Prescripción y descripción en la actividad académica: el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*", en Mar Campos et

- al.: *Reflexiones sobre el diccionario. Actas del I Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica (A Coruña, septiembre de 2004)*. A Coruña: Universidade, 9-33.
- Ramos, Vítor (1972): *A edição portuguesa em França (1800-1850). Repertório geral dos títulos publicados e ensaio crítico*. Paris: Fundação Calouste Gulbenkian.
- Reguera y Pardiñas, E. (1840-1858): *Traducción de algunas voces, frases y locuciones gallegas, especialmente de agricultura, al castellano (1840-1858)*. Ed. e estudo de J. L. Pensado. A Coruña: Real Academia Galega, 1995.
- Rey, Alain (1976): "Le néologisme: un pseudoconcept?", *Cahiers de Lexicologie* 28, 3-17.
- Rey-Debove, J. (1967): "La définition lexicographique: bases d'une typologie formelle", *Travaux de Linguistique et de Littérature* V, 1, 141-161.
- Ribeiro, Diogo (1626): *Vocabulario da lingoa canarina*. Lisboa: Junta de Investigação do Ultramar, 1973. [Reprod. facsimilar do manuscrito, con nota introdutoria de Justino Mendes de Almeida].
- Rico, Alberto / Joan Solà (1995): *Gramatica i Lexicografia catalanes: síntesi històrica*. València: Universitat.
- Ríos Panisse, María do Carme (1977): *Nomenclatura de la flora y fauna marítimas de Galicia. I. Invertebrados y peces*. Santiago: Universidade. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Ríos Panisse, María do Carme (1983): *Nomenclatura de la flora y fauna marítimas de Galicia. II: Mamíferos, aves y algas*. Santiago: Universidade. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Rivas Quintas, Elixio (1978): *Frampas. Contribución al vocabulario gallego*. Salamanca: Ceme. [Incluído en (Santamarina 2003b)].
- Rivas Quintas, Elixio (1988): *Frampas II. Contribución al diccionario gallego*. Lugo: Alvarellos. [Incluído en (Santamarina 2003b)].
- Rivas Quintas, Elixio (1996): *Millo e Hórreo, Legumia e Cesto*. Santiago de Compostela: Laiovento.
- Rivas Quintas, Elixio (1997a): *O muíño*. Ourense: Grafo Dos.
- Rivas Quintas, Elixio (1997b): *Ferramenta e labranza manual*, Ourense: Grafo Dos.
- Rivas Quintas, Elixio (1997c): *O castiñeiro e as castañas*. Ourense: Grafo Dos.
- Rivas Quintas, Elixio (1998a): *O forno de pan*. Ourense: Grafo Dos.
- Rivas Quintas, Elixio (1998b): *O tear e o tecido*. Ourense: Grafo Dos.
- Rivas Quintas, Elixio (2003): *Frampas III. Contribución al diccionario gallego*, en Santamarina (2003b).
- Rodrigues, Francisco (1917): *A formação intelectual do Jesuíta*. Porto: Liv. Magalhães & Moniz.

- Rodrigues Tçuzu, João et al. (1603-1604): *Vocabulario da lingoa de Iapam com a declaração em Portugues, feito por alguns padres e irmãos da Companhia de Iesu*. Nagasaki: Tipografia do Colégio.
- Rodríguez, Francisco Javier (1855): *Diccionario gallego-castellano*. Texto manuscrito. Real Academia Galega. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Rodríguez, Francisco Javier (1863): *Diccionario gallego-castellano*. A Coruña. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Rodríguez González, Ángel / José Armas Castro (1992): *Minutario Notarial de Pontevedra (1433-1435)*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.
- Rodríguez González, Eladio (1958-1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. 3 vols. Vigo: Galaxia. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Rodríguez Río, Xusto A. (1998): “O tratamento dos préstamos na norma léxica do galego”, *Verba* 25, 293-322.
- Rodríguez Río, Xusto A. (2003): *Metodoloxía do traballo terminolóxico puntual en lingua galega*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- Romero Lema, F. (2000): *Vocabulario de Soneira*. Ed. de X. M. Rei Lema. A Coruña: Real Academia Galega.
- Rosal, Francisco del [1601]: *Origen y etimología de todos los vocablos originales de la lengua castellana*. Manuscrito 6929-T.127 da Biblioteca Nacional (Madrid).
- Rosário, Joaquim do (1794): *Compendio do Dicionario dos Casos de Consciencia de Pontas*. 8 vols. Lisboa: Simão Thaddeo Ferreira.
- Sá, Joaquim José da Costa e (1773-1774): *Diccionario italiano e portuguez*. 2 vols. Lisboa: Régia Oficina Tipográfica.
- Sá, Joaquim José da Costa e (1794): *Diccionario portuguez-francez-e-latino*. 2 vols. Lisboa: Officina de Simão Thaddeo Ferreira.
- Salas Quesada, Pilar (2003): “Los comienzos de la lexicografía bilingüe con el español y el portugués. El *Dicionário Castelhana-Portuguéz* de Raphael Bluteau”, *Res Diachronicae* 2, 343-351.
- Salvi, Giampaolo / Lorenzo Renzi (dirs.) (no prelo): *Grammatica dell'italiano antico*. Bologna: Il Mulino [Versión provisoria en <<http://www.geocities.com/gpsalvi/konyv/>>].
- Santamarina, Antón (2003a): “O VOLG: criterios de elaboración”, en María Álvarez de la Granja / Ernesto González Seoane (eds.): *A estandarización do léxico*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega / Consello da Cultura Galega, 53-92.
- Santamarina, Antón (2003b): *Diccionario de diccionarios*. Versión 3. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.

- Santamarina, Antón (2003c): "Diccionario", en *Gran Enciclopedia Galega* 14. Lugo: El Progreso / Diario de Pontevedra, 26-35.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien [= Svenska Akademiens ordbok]*. Lund: Gleerupska univ.-bokh., 1898-2008 (A-T). <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>>
- Sarmiento, Francisco de Jesus Maria (1785): *Thesouro biblico ou dictionario historico, e etymologico dos nomes proprios*. Lisboa: Off. de Simão Thaddeo Ferreira.
- Sarmiento, Pedro de Mariz de Sousa (1788): *Elementos de construcção e dictionario francez e portuguez de todas as pessos de... navios...* Lisboa: Of. Patr. de Francisco Luiz Ameno.
- Sarmiento, Pedro de Mariz de Sousa (1789): *Preceitos de construcção de navios e da sua mastrição e nomenclatura portugueza dos termos technicos da mastrição e dictionario delles em francez e portuguez*. Lisboa: Of. de António Rodrigues Galhardo.
- Sarmiento, Martín (1970): *Colección de voces y frases gallegas*. Ed. y estudio de J. L. Pensado Tomé. Salamanca: Universidad.
- Sarmiento, Martín (1973): *Catálogo de voces y frases de la lengua gallega*. Ed. y estudio de J. L. Pensado Tomé. Salamanca: Universidad.
- Sarmiento, Martín (1975): *Viaje a Galicia (1745)*. Ed. de J. L. Pensado Tomé. Salamanca: Universidad.
- Sarmiento, Martín (1986): *Catálogo de voces vulgares y en especial de voces gallegas de diferentes vegetables*. Ed. y estudio de J. L. Pensado Tomé. Salamanca: Universidad.
- Sarmiento, Martín (1999): *Onomástico etimológico de la lengua gallega*. Ed. y estudio de J. L. Pensado Tomé. A Coruña: Fundación Barrié.
- Savourel, Y. (ed.) (2005): *TMX 1.4b Specification*. Localisation Industry Standards Association. [en liña] <<http://www.lisa.org/standards/tmx/specification.html>> [Consulta: 7 novembro 2007]
- Seco, Manuel (1979): "El contorno en la definición lexicográfica", en *Homenaje a Samuel Gili Gaya (in memoriam)*. Barcelona: Vox, 183-191; reproducido en Manuel Seco (1987): *Estudios de lexicografía española*. Madrid: Paraninfo, 35-45.
- Shaw, Jean Florence (1997): *Contributions to a study of the printed dictionary in France before 1539*. Toronto: Edicta.
- Silva, Bartolomeu Alvares da (1764): *Collecção da palavras familiares portuguezas, francezas, latinas e britanicas*. Coimbra: Real Officina da Universidade.
- Silva, Innocencio Francisco da (1858-1958): *Diccionario bibliographico portuguez*. Lisboa: Impr. Nacional.

- Silvestre, João Paulo Martins (2004): *Rafael Bluteau e o Vocabulário Português, e Latino: teoria metalexicográfica, fontes e recepção*. Tese de doutoramento. Universidade de Aveiro.
- Simões, A. M. / J. J. Almeida (2003): "NATools: A Statistical Word Aligner Workbench", *Procesamiento del Lenguaje Natural* 31, 217-224.
- Skautrup, Peter (1944-1968): *Det danske sprogs historie*. 4 vols. Copenhagen: Gyldendalske boghandel.
- Sobreira = Sobreira, Juan: *Papeletas de un diccionario gallego*. Edición y estudio crítico de José Luis Pensado Tomé. Ourense: Instituto de Estudos Orensanos "Padre Feijoo", 1979. [Incluído, xunto con outros textos de Sobreira, en Santamarina (2003b)].
- Sousa, João de (1789): *Vestigios da lingua arabica em Portugal, ou lexicon etymologico das palavras, e nomes portuguezes, que tem origem arabica*. Lisboa: Na Officina da Academia Real das Sciencias.
- Sousa, João de / José de Santo António Moura (1830): *Vestigios da Lingoa Arabica em Portugal, ou Lexicon etymologico das palavras, e nomes portuguezes, que tem origem arabica, composto por ordem da Academia Real das Sciencias de Lisboa por Fr. João de Sousa, [...], e augmentado e anotado por Fr. Joze de Santo Antonio Moura*. Lisboa: Na Typographia da mesma Academia.
- Sousa, Manuel de / Joaquim José da Costa e Sá (1784-1786): *Nouveau dictionnaire François-Portugais*. 2 vols. Lisboa: Simão Thadeo Ferreira.
- Teixeira, António José (trad.) (1780): *Noticia da mythologia*. Lisboa: Typ. Rollandiana. [Reed. en 1803].
- Teixeira, Vicente de Bastos (1779): *Dictionnaire moderne françois expliqué en portugais. Tome premier (A-C)*. Lisboa: Imp. Louisiane.
- Terreros y Pando, Esteban de (1786): *Diccionario castellano con las voces de ciencias y artes y sus correspondientes en las tres lenguas Francesa, Latina é Italiana*. Madrid: Viuda de Ibarra, Hijos y Compañía. [Edición facsimilar en Madrid: Arco/Libros, 1987].
- Tiedemann, J. (2003): *Recycling Translations - Extraction of Lexical Data from Parallel Corpora and their Application in Natural Language Processing*. Upssala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- TILG = Santamarina, A. (dir.): *Tesouro Informatizado da Lingua Galega*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. <<http://www.ti.usc.es/TILG>>
- TLIO = Opera del Vocabolario Italiano: *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini*. Consiglio Nazionale delle Ricerche. <<http://tlio.ovr.cnr.it/TLIO/>>
- TLF = Imbs, Paul et al. (dir.) (1971-1994): *Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIX et du XX siècle (1789-1960)*. 16 volumes.

- Paris: Centre National de la Recherche Scientifique. [Ed. en CD-ROM en Paris: CNRS, 2004]. <<http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>>
- TMILG = Varela Barreiro, Xavier (dir.) (2004-): *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. <<http://ilg.usc.es/tmilg/>>
- Tommaseo, Niccolò / Bernardo Bellini (1865-1879): *Dizionario della lingua italiana*. 4 vols. Torino: UTET.
- Transtagano, Antonio Vieira (1773): *A Dictionary of the Portuguese and English Languages in two parts, Portuguese and English and English and Portuguese [...] By Anthony Vieyra Transtagano*. Londres: J. Nourse; 1794².
- TUVI = Seminario de Lingüística Informática: *Banco de Datos Terminológico da Universidade de Vigo*. Vigo. Universidade. <<http://sli.uvigo.es/TUVI/>>
- Urrea, Miguel de (1582): *M. Vitruvius Pollion De Architectura, dividido en diez libros, traduzidos de latín en castellano por [...]*. Alcalá de Henares: Juan Gracián. [Ed. facsimilar en Valencia, Albatros Ediciones, 1978].
- Valladares Núñez, Marcial (1884): *Diccionario gallego-castellano*. Santiago de Compostela: Tipografía del Seminario Conciliar Central. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Valladares Núñez, Marcial (1896): *Nuevo suplemento al Diccionario gallego-castellano, publicado en 1884 por D. Marcial Valladares Núñez [1893-1896]*. Edición e estudio de Mari Carme Garcia Ares. Santiago de Compostela: Real Academia Galega, 2000. [Incluído en Santamarina (2003b)].
- Valverde y Gandía, Bartolomé (1760?): *Tractado de Etymologías de voces castellanas en otras lenguas, castellana, hebrea, griega, árabe*. Manuscrito LI.2 da Biblioteca del Monasterio de El Escorial..
- Vandelli, Domingos (1788): *Diccionario dos termos technicos de Historia Natural extrahidos das obras de Linné*. Coimbra: Real Of. da Universidade.
- Vázquez Bertomeu, Mercedes (2001): *Notarios, notarías y documentos en Santiago y su tierra en el siglo XV*. Sada: Edición do Castro.
- Vázquez Saco, Francisco (1962): *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral [= Cadernos de Fraseoloxía Galega 5]*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal e Mª Carmen Paz Roca.
- Velez, António (1599): *Index totius artis (Emmanuelis Aluari e Societate Iesu De institutione grammatica libri tres)*. Évora.
- Verdelho, Telmo (1982): "Historiografía lingüística e reforma do ensino. A propósito de três centenários: Manuel Álvares, Bento Pereira e Marquês de Pombal", en *Brigantia* 2,4, 347-356.

- Verdelho, Telmo (1995): *As origens da gramaticografia e da lexicografia latino-portuguesas*. Aveiro: INIC..
- Verdelho, Telmo (1999-2000): “O *Calepino* em Portugal e a obra lexicográfica de Amaro Reboredo”, en *Revista Portuguesa de Filologia* 23, 125-149.
- Verdelho, Telmo (2002): “O dicionário de Morais Silva e o início da lexicografia moderna”, in Brian Head et al. (eds.): *História da língua e história da gramática. Actas do encontro*. Braga: Universidade do Minho, Centro de Estudos Humanísticos, 473-490.
- Verdelho, Telmo (2006): “A *Amalthea* (1673) de Tomás da Luz”, *Beihefte zu Lusorama* 11, 93-118.
- Verdelho, Telmo / João Paulo Silvestre (eds.) (2007): *Dicionarística portuguesa: inventariação e estudo do património lexicográfico*. Aveiro: Universidade.
- Vieira, Domingos (1871-1874): *Grande Dicionario Portuguez ou Thesouro da Lingua Portuguesa*. 5 vols. Porto: Cahrdron e Bartholomeu H. de Moraes.
- Viterbo, Joaquim de Santa Rosa de (1798-1799): *Elucidario das Palavras, Termos, e Frases, que em Portugal antigamente se usarão e que hoje regularmente se ignorão*. 2 vols. Lisboa: Of. de Simão Thaddeo Ferreira. [Reedicións en 1865 e 1966].
- Vocabolario della Crusca* = Accademia della Crusca (1612): *Vocabolario degli Accademici della Crusca*. Venezia: Appresso Giovanni Alberti, 1612; Firenze: Tipografia Galileiana, 1863-1923 [5ª impresión, que inclúe ata a palabra ozono; a última edición completa é a cuarta, dos anos 1729-1738].
- Vocabulario de seis linguaies* (1541) = *Vocabulario de seis linguaies, latín, francés, espagniol, italián, englese y alemana*. Venecia: Marchio Sessa, 1541.
- VOLG (1989) = Instituto da Lingua Galega / Real Academia Galega (1989): *Vocabulario Ortográfico da Lingua Galega. Versión provisional*. Santiago: ILG / RAG.
- VOLG (2004) = Santamarina, Antón / Manuel González González (2004): *Vocabulario Ortográfico da Lingua Galega*. A Coruña: Real Academia Galega / Instituto da Lingua Galega. <<http://www.realacademiagalega.org/volga>>
- VSI = Spiess, Federico / Rosanna Zeli / Franco Lurà (1952-): *Vocabolario dei dialetti della Svizzera italiana*. Lugano: Fotocomposizione Taiana.
- WAT = Schoonees, Pieter Cornelis et al. (1950-): *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*. 12 vols (A-Q). Pretoria: Staatsdrukker. <<http://www.wat.co.za/>>
- WbsdS = Staub, Friedrich / Ludwig Tobler / Albert Bachmann (1881-): *Schweizerisches Idiotikon. Wörterbuch der schweizerdeutschen Sprache*.

- Gesammelt auf Veranstaltung der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich unter Beihülfe aus allen Kreisen des Schweizervolkes*. Frauenfeld: Huber.
- Wierzbicka, Anna (1996): *Semantics. Primes and Universals*. Oxford: Oxford University Press.
- Winchester, Simon (2003): *The Meaning of Everything. The Story of the 'Oxford English Dictionary'*. Oxford: Oxford University Press.
- WNT = Vries, Matthias de / Lammert A. Te Winkel et al. (1882-1998): *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. 40 vols. 'S-Gravenhage, [etc.]: M. Nijhoff, [etc.]. [Ed. en CD-ROM en Rotterdam: AND Publishers, 2000. <<http://www.wnt.inl.nl/>>
- Wolf, Elena (1971): *Dicionário inverso da língua portuguesa*. Moscova: Nanka.
- Wooldridge, Terence Russon (1977): *Les débuts de la lexicographie française*. Toronto: University of Toronto Press.
- Ximenez Arias, Diego (1566): *Lexicon ecclesiasticum latinohispanicum, ex sacris Biblijs, Concilijs, Pontificum ac Theologorum Decretis*. Salamanca.
- Zabía Lasala, Mª Purificación (1999): *Diccionario de Juan Alonso y de los Ruyzes de Fontecha*. Madrid: Arco/Libros.
- Zamora Mosquera, Federico (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Vigo: Galaxia.